

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
kéthavonta megjelenő kiadványa
XXIII. évfolyam 239. szám
2019. január–február

Tisztelt Olvasóink!

Minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor Fővárosi Örmény Klub a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség közösségi termében (1114 Budapest, Orlay u. 6.)
Megközelíthető a Gellért tértől a Móricz Zsigmond tér irányában, jobboldalon a 2. utca.
Mindenkit szeretettel várunk!

A lapzárta változatlanul a páratlan hónap első hétfője.

Kerubénekek

Vasárnaponként az alábbi szöveggel: * „Angyali seregekkel töltötted be Isten a Te szentegyházadat. Arkangyalok milliói állnak Előtted és az angyalok százmilliónyi szolgálnak Neked Uram. Az emberektől is úgy tetszett Neked, hogy elfogadod a titokzatos hangon zengett áldást: Szent, szent, szent az erősségek Ura.”

Ha kórus van, örményül éneklí. A helye a nagy bemenetelkor van (a felajánlási körmenetnél). Mintha a mennyei – milliónyi – angyali seregek énekelnék, de ehhez az emberek is csatlakozhatnak, például a „Szent, szent, szent ...” éneklésével a liturgián.

dr. Sasvári László

* *Szent liturgia örmény katolikus szertartás szerint. Bp. 2006. 23. o.*

Lapunk az interneten: www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Szent Karácsony ünnepén

Nagyon boldogan mentünk az ünnepi Fővárosi Örmény Klub rendezvényére december 20-án, mert egy meglepetés csemege volt atarsolyunkban, asokkönyv-ajándék mellett. Éppen erre a napra jelent meg *Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve – 1001 mosolygós örmény arc* – címmel új könyvünk rólunk, nekünk, mindenkinek. Egy emlékalbum, közel 700 fotóval, bevezető köszöntővel, az Egyesület rövid történetével, majd az Egyesület 20 éves működése tematikus szöveg és képanyagával, tematikus szövegekkel. Az Egyesület működéséről szóló éves beszámolóm során fel- és bemutattam az emlékalbumot, mely nemcsak a magyarörmények, de mindenki más számára is érdekes összegzést tartalmaz a magyarörménység 20 éves működéséről, elvégzett feladatairól. A vaskos album nemcsak a magyarörmények számára elérhető, de a közgyűjteményeknek történő ajándékozás által bárki kezébe veheti a jelenben és jövőben is, egyúttal kutatható forrásanyagot biztosít a jövő nemzedékeinek őseikről, rólunk szóló adatokkal, képekkel. Ismertettem az új év elején már elérhető ingyenes új online felületünk beindítását is, www.magyarormenytudastar.hu

dr. Issekutz Sarolta

Szakács Ferenc Sándor

Fabók Bimbora

címen, amely a magyarörmény kultúra általunk elérhető minden szeletét meg kívánja menteni és jelentetni: könyvek, tanulmányok, kiállítások, stb. feltöltésével. A projektet Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter Úr saját keretéből támogatta, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárság közreműködésével. Hálas köszönet érte. A további feltöltések megvalósításához. Támogatók segítségét kéri az Egyesület, különösen az örmény önkormányzatok részéről. A műsor Szakács Ferenc Sándor egyházi áldásával vette kezdetét. Advent utolsó hetében Fabók Bimbora Túrmezei Erzsébet: Adventi ház c. versét szavalta el nagy átéléssel, majd a Szongott Kristóf-Díjat osztott ki az elnök és Szongoth Gábor elnökhelyettes Dr. Sasvári László és Heim Pál díjazottaknak. (A laudációk és oklevelek a beajánlottak végén olvashatók.) Ezt követően a 18 éves „szavalóművész-palánta” a költő Pótvízsga a szeretetből c. versét tolmácsolta hihetetlen átéléssel. Az est második részét a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezte. Esztergály Zsófia fővárosi

örmény elnök számolt be az éves tevékenységükről és bemutatta Pálffy Gyula: Szenkovits Marci mókái c. könyvet, melynek kiadását a Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatta. A szeretet ünnepén a műsor a Magyar Református Egyház: Humanitárius missziók az örmények által is lakott Közel-Keleten c. előadásával folytatódott, majd Lipcsei Edit énekművész növendékei karácsonyi dalokat adtak elő Hegedüs Valér zongora- és orgonaművész kíséretével. Közös énekléssel zárult a műsor, majd az est résztvevői számára a hagyományos karácsonyi könyvajándék osztására került sor (Lázár István: A vörös számum, 1920. Légrády Testvérek, szövegű másolat, Alexa Károly irodalomtörténész tanulmányával, Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 2017). Szeretettvendégség zárta az ünnepi rendezvényt finom örményragúval és más karácsonyi finomságokkal.

Boldog Újévet kívánok Mindenkinek!
dr. Issekutz Sarolta, elnök

Esztergály Zsófia és Heim Pál

Esztergály Zsófia és Horváth Zoltán György

Várady Mária

Hegedüs Valér

Esztergály Zsófia és Ódor Balázs

Dr. Czuczku Enikő
Frankó Dóra, Juhász Tália

Szilvay Ingrid
kedves jókívánságát továbbítjuk
Kedves Olvasóinknak is

Adjon Isten új évet,
Az új évben egy új széklet!
Adjon elé asztalt, nagyot,
Terítéket, szép gazdagot!
Mindennapi kenyerünket,
A székünkön a helyünket,
Asztal körül helyet másnak!
Helyet az egész Világnak!
Adjon Isten jó szándékot,
Tiszta szívből ajándékot!
Erőt, tudást, akaratot,
Fehér lelket, patyolatot!
Adjon néktek békességet,
Szorgalmat, jó egészséget!
Igaz társat, hű barátot,
Tiszta házat, jó kabátot!
Jó kabátban jó nagy szívet,
Jó nagy szívben igaz hitet!
Igaz hitben igaz élet!
...Adjon Isten boldog évet!

*Bodog Új Esztendőit kíván
a Szerkesztőség!
Snorhavor nor dári!*

Dr. Sasvári László – Laudáció

A Heves megyei Pétervásáran született 1933. május 25-én. Édesapja pénzügyőr volt a járási székhelyen. Ötéves korában Budapestre költöztek. A Piarista Gimnáziumban érettségizett. A családjában, mely anyai ágon gyöngyösi, tudtak az örményekről s emlegették Szamosújvárt is. Voltak örményszármazású diák- és cserkészársai is. Kádár Dániel atyát utolsó gimnáziumi éve alatt kereste fel az V. ker. Semmelweis utca 9-ben, ahol akkor az Örmény Katolikus Plébánia működött. S attól kezdve a lelkeséget sokszor látogatta, még ministrált is az örmény katolikus szentmiséken. A keleti egyházak liturgiája, története mindig nagyon érdekelte.

Egyetemi tanulmányai végén magyar szakból középiskolai tanári oklevelet szerzett. Első tanári állomáshelye Tokaj volt (1955-58). Ott is volt örmény származású kollégája az általános iskolában. Bölcsészdoktori disszertációját 1973-ban a XVIII. századi tokaji görög kereskedők névanyagából írta, akik között voltak örmények is. 1993 végén, mint könyvtáros-tanár

ment nyugdíjba, amely után a tudományos munkák töltötték be életét.

Mindig érdekelték a keleti szertartású egyházak – nemzetiségek, így az örmény is. Többször publikált is ilyen témákban.

Bár a görög-katolikus egyházhoz tartozik, „valahogy az örmény liturgikus szövegek tartalmában sok mélységet fedeztem fel”-mondta. Családjával, feleségével és gyerekeivel (3 lány és 1 fiú) is látogatták az örmény liturgiákat.

A Fővárosi Örmény Klub megindítását követően keresett meg, mint a magyar-örmény közösség vezetőjét, hogy segítségét felajánlja az örmény kultúra, hitélet területén előadásával, cikkeivel. Az EÖGYKE megalakulásakor az elnökség tagja lett. Örmény témában állandó előadója volt a különböző konferenciáknak, klubdelutánoknak. Együtt utaztunk – a magyarörmény közösség

Dr. Sasvári László (középen) átveszi a Szongott Kristóf-díjat: a bronz emlékérmét és az oklevelet. Balról Szongoth Gábor és dr. Issekutz Sarolta

tagjaival – Bécsbe, Velencébe, Erdélybe, hogy közről is megismerjük az örmény katolikus szerzetesrendet, az erdélyi közösségeket. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek szerkesztőség munkatársaként,

majd állandó rovata szerzőjeként a Füzetek első oldalán éves ciklusban más-más örmény - hitéleti témát vet fel, pl. 2018-ban a *Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint* témában a „Minden vasárnap elhangzik...” címmel.

Ma már egészségi állapota miatt nem tud olyan aktív lenni, de véleménye és tanácsai, hitéleti cikksorozata a Füzetek számára továbbra is segítségünkre van, reményem szerint még hosszú évekig.

dr. Issekutz Sarolta, elnök

Heim Pál – Laudáció

2001-ben ismertük meg egymást Gudenus János József genealógus segítségével, amelynek eredményeként állandó kapcsolatban maradtunk. Ugyanis ekkor már megjelent *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. hatalmas munkánk, a nemesi családok színes címereivel. „Kapcsolatom az erdélyi örménységgel ekkor pecsételődt meg. Örmény gyökereim a családom

Mály ágából eredeztethetőek. Heim nagyapám édesanyja *Mály Ilona* volt, aki Eleméren született a *Kiss Ernő* (Aradi Vértanú) birtokán. Édesapja, László, mint gazdatiszt dolgozott az uradalomban. Dédanyám itt ismerkedett meg *Heim Ferenc*szel, aki akkortájt *Nákó* gróf tisztartója volt Arad megyében. Házasságukkal keveredett családom Heim ágába az örmény vonal. Örmény identitásom innen eredeztethető” írja.

2002-től az EÖGYKE képviselőjeként, a Fővárosi Örmény Önkormányzatban és a Zuglói Örmény Önkormányzatban elnökhelyettesként elkötelezetten képviseli a hazai magyarörmény közösség érdekeit.

Műszaki végzettségének köszönhetően állandó segítőtje a kulturális programok műszaki feltételei megvalósításának, a számítástechnikai eszközök működőképessége fenntartásának.

Kiemelkedően fontos tevékenysége a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészseg, templom és múzeum gondnokságában való részvétele, amellyel az örmény katolikus hitélet folytonosságát segíti elő, hogy az örmény katolikus közösség fejlődjön, ugyanakkor közreműködve az ehhez

Heim Pál (jobb szélén) átveszi a Szungott Kristóf-díjat: a bronz emlékérmét és az oklevelet. Balról dr. Issekutz Sarolta és Szongoth Gábor.

kapcsolódó rendezvények megvalósításában, valamint az ingatlan mielőbbi korszerűsítését szorgalmazó feladatokban.

Nős, házasságából 2 fiúgyermeke született, jelenleg már 2 unokája van.

dr. Issekutz Sarolta

Az EÖGYKE 2018. évi beszámolója

Mint az elmúlt 22 év során is, az év legfontosabb feladata, a magyarörmény közösség összefogása, kulturális és hitéleti identitása megerősítése és megmutatása, érdekeinek képviselete itthon és külföldön, információs centrum működése volt. Több pályázatot adtunk be az EMMI-hez, NEA-hoz, a működési költségekre 900.000 Ft-ot, a Füzetekre 600.000 Ft-ot kaptunk az EMMI-től, jóval a kért összeg alatt. *Varga Mihály* miniszter külön keretből az EMMI-án keresztül a Magyarörmény Tudástár projektünk beindításához kaptunk 1500.000 Ft-ot.

Az Egyesület az Alapszabályában rögzítettnek megfelelő szolgáltatások meghirdetésével tudta megfordítani az Egyesület siralmas anyagi helyzetét, amely lehetővé tette az év elején felvett kölcsön visszafizetését. Köszönetet mondok azon tagjainknak, örmény önkormányzatainknak, akik a magyarörmény kultúra terjesztéséhez ilyen módon is hozzájárultak.

Köszönjük közösségünk tagjai részéről az adományokat, különösen a 100.000 Ft összegűeket. Köszönet mindazoknak, akik fontosnak tartották, hogy a személyi jövedelemadójuk 1%-át 259.294 Ft

összegben az EÖGYKE-nek ajánlották fel. Köszönjük örmény kerületi- és a Fővárosi Önkormányzatnak, hogy az egyes projektek megvalósításához hozzájárultak.

Megjelentettük az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* (XXII. évf.) kéthavi lapot 1150 példányban, postán eljuttatva olvasóihoz itthon és Erdélyben, valamint a honlapon megjelentetve. Megjelent a 2018 évi évkönyv is 100 példányban, melyek elküldésre kerülnek a közgyűjtemények számára. A Füzetek kiadását a II. kerületi- és a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat egy-egy lapszám teljes költsége viselésével támogatta, a Zuglói ÖÖ 200.000 Ft-tal, míg a Budavári, XII. kerületi, XV. ker. örmény önkormányzataink 50-50.000 Ft-tal járultak hozzá a füzetek kiadásához. Az erdélyi tudósító éves díját és a Füzetek erdélyi postaköltségét 300.000 Ft összegben a Fővárosi Örmény Önkormányzat viselte.

A www.magyarormeny.hu honlapot üzemeltettük, amelyen az EÖGY Füzetek 1997-től olvasható; a hazai magyarörmény kulturális és örmény katolikus hitéleti programjainkat – a kerületi örmény önkormányzatainkét is – meghirdettük.

Megnyitottuk havonta a *Fővárosi Örmény Klubbot* (22. évf.), amelynek műsorát váltakozva a kerületeink rendezték meg, ebből három klubműsort közösen rendeztük a II. ker. ÖÖ-tal, így a karácsonyi klubműsort is az EÖGYKE a II. ker-i ÖÖ-tal és a FÖÖ-tal közösen rendezte.

Megrendeztük a Fővárosi Örmény Klub március 15-i rendezvényét *Talpra magyar! 170 évvel ezelőtt történt az 1848–49 forradalom...* és a júniusi Klubban pedig erdélyi örmény és örmény kisfilmeket mutatunk be igen nagy sikerrel. A karácsonyi örmény klub első részét Egyesületünk

rendezte: átadta a Szongott Kristóf-díjat: Dr. Sasvári László és Heim Pál díjazottnak.

Kiadtuk az *Erdélyi Örmény Múzeum* sorozat 25. könyvét: *Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve – 1001 mosolygós örmény arc* címmel, valamint a 26. DVD kiadványt: Gyertyánfy András: *A Gyertyánffy család története a XIX. században* címmel.

Megrendeztük „Az örmény kultúra „ezeregy” szála és formája” című kiállításunkat, igen nagy sikerrel, archív anyagokból a Marczibányi Téri Művelődési Központ M Galériáján. A kiállítást Dr. Benedek Katalin művészettörténész méltatta. A Group Duduk Együttes tradicionális örmény népzene hangversenye után magyarörmény fogadás zárta az estet.

Megrendeztük a Fogolykiváltó Boldogasszony-napi búcsú köré szervezett „Tarka nap” egész napos családi találkozót, kötetlen műsorral, finom falatokkal.

Megrendeztük a II. ker.-tel közösen az *Aradi Vértanúk emlékünnepe* Dr. Hermann Róbert hadtörténész vetített képes előadásával *Görgei Artúr* tábornokról és örmény gyökereiről, majd *Lázár Balázs – Tallián Mariann* színészek irodalmi-zenei összeállításával, koszorúzással, fogadással.

Rész vettünk az erdélyi örmény katolikus búcsúkon: Csíkszépvízen-, Szamosújváron Világosító Szent Gergely-, Erzsébetvárosban a Nagyboldogasszony napi búcsún.

Megvalósult az elnök régi vágya: az ingyenes *Magyarörmény Tudástár* online felület megnyitása, amelyre már 10 magyarörmény témájú könyvet, 3 kiállítás anyagát, számtalan tanulmányt, stb. töltöttünk fel és amely tartalom az év végével bárki számára ingyenesen elérhetővé válik.

Köszönet érte azoknak, akik szabadidejüket ezen online felület mielőbbi feltöltésével segítették és segítik a jövőben is, hogy minél többfajta tudásanyag: a magyarörmény kultúra, hagyományok, hitélet, történelem, okiratok, fotók, stb. értékmentése megtörténjen, amelyek egy virtuális térben bárki számára hozzáférhetővé válnak a magyarörmény kultúra megismerése céljából.

22. alkalommal megrendeztük júliusban az erdélyi *Barangolás őseink földjén – Csillagtúrák Erdély szívében: Kastélyok, falképes templomok, kulturális események és kulináris élvezetek* c. programunkat, hogy meglátogathassuk elszakított szülőföldünket.

Megemlékeztünk koszorúzással: március 15.-én a II. és XI. kerületben; a Genocídium emléknapján, Czetz János tábornokról a III. kerületben, a XI. kerületben, '56-ról a II. kerületben.

Nehéz évünk volt, óriási adóssággal kezdtük 2018-ban és adósság nélkül kezdtük 2019-ben az évet.

Bizakodunk, hogy 2019-ben az OÖÖ működése, a pályázati pénzek arányos elosztása, az örmény közpénzek felhasználása és a mandátumunk visszaállítása helyreállítja a hazai örmény egyensúlyt.

dr. Issekutz Sarolta, elnök
(Elhangzott 2018. december 20-án a karácsonyi Fővárosi Örmény Klubban.)

Az első sorban balról Murádin János és családja

Alexa Károly

Ádvent kövei

Nálunk a lakásban – egyetlen különös portrétól eltekintve – nincsenek vallásos képek. Vallásos mondatok sem hangzanak el, noha a feleségem is, jómagam is megingathatatlanul protestánsoknak tartjuk magunkat. Én rendszeresebb templomjáró vagyok, mint ő, „pogány kutya”, mondom én vasárnap reggel, „menj csak rád fér”, mondja erre ő, „vasalok inget”. Az egyetlen „vallásosnak mondható” kép a falon egy arckép, azaz inkább, egy halott arcának többedik másolata: a turini lepelről, a turini lepelből való, valami régi kiadványból nagyította ki nekem (a kérésre) sok évvel ezelőtt kedves jó barátom, *Czakó Sándor*. Aki természetesen – író öccséhez hasonlóan – erős katolikusként élte le életét. Soha nem izgattak a turini lepel hitelességének kérdései, bár mindent igyekszem elolvasni róla, amihez hozzáférék. Számomra és alighanem a feleségem számára is, ez az arc az Üdvözítő arca. Lehetne más is, két évezred történetében megszámlálhatatlan a kínálat a jézusi arcról. Ez az arc a mi arcunk – megnyugtató, hogy állandóan minket néz, jó érzés, hogy állandóan a szeme előtt vagyunk, noha ez a szem csukva van. Némileg úgy vagyok vele, mint azzal a nagy talánnyal, amiről hajdan egy kis könyvfélét is írtam: hogyan is lehet az, hogy *Jézus*, azaz Jézus arca az evangéliumi leírásokban soha nem mosolyog és mégis, ha az emberekre néz, a betegek, a gyermekek, a megtisztulást vágyó bűnösökre, minden mozdulata és szava valami földön túli derűt sugároz. Aminek megnyilvánulásához talán a mosoly sem elégséges...

Végtelen nagyképűség és megbocsáthatatlanul profán gesztus volna, ha az ember dicsérni merésznél a Teremtés művét, azaz magának a Teremtőnek az alkotását, mégse állom meg, hogy most, karácsony közeledtével, a magam gyarló magánbeszédében hangot ne adjak elképedésemnek, amivel évtizedek óta együtt élek, ami napi élmény a számomra: a láthatatlan és elgondolhatatlan, magában a teremtésben, a teremtett ember hitében, a spiritualitás végső valóságában megnyilatkozó és megmutakozó Úristen még abban is a segítségünkre volt, hogy egy közbenjárót helyezett önmaga és miközénk. És rábólintott arra, hogy az isteni hatalom sugárzásában egy emberi alak formálódjék ki. Hogy a megváltás művét egy közülünk való emberalak tettének hiessük. Az élő Jézusnak volt arca, hiszen volt teste (követhető és megölhető), látvány volt az őt ismerőknek és végeérhetetlen képzelgés tárgya azoknak, akik akkor jöttek a világra, amikor ő már eltávozott az emberek köréből. De a tudomásunkra hozta, hogy azért valahonnan továbbra is néz minket. És nem tiltja, hogy egy kép a szobánk falán rá emlékeztessen, rá a minket számon tartó Üdvözítőre.

Az Úristen az ó-testámentum prófétáit csak szavaival és indulatainak jeleivel tudósította önmagáról, az evangéliumok hírhozói a Megváltónak csak a szavait és a gesztusait hagyták ránk, testi valójának jeleit nem tartották fontosnak, Illendőnek, helyénvalónak megőrzésre ajánlani. Undo-rító ripókságnak ítélek minden kísérletet, amivel az evangéliumok tanúságtételét tárgyi valósággként próbálják bevonni

a profán mindennapokba. A törvényszéki antropológiát (a „tűkomputeres tomográfát”)... hívják segítségül, hogy az apostolok csöndjét utólag megtörjék, hogy az apostoli elbeszélések szűkszavúságában a leleplezendő elhallgatást és ne az áhítatos visszafogottságot lássák. S valami két évezredes „sémita átlaggal” próbálják leváltani azt, akinél „személyesebb” létezőt még vizionálni is képtelenség. *Mészöly Miklós* Saulusának a legnagyobb jelleme az, amikor a hitnyomozó *Saul* beles a kárpitok résén, hogy az „áruló rabbi” kihallgatásának tanúja legyen. Az utolsó pillanatban az utolsó kérdésre – „Valóban Isten fia vagy? – adott válasz két szava: „Ani hu.” Az vagyok. Mondja az, aki a főtanács előtt áll. Háttal. Szakadt ruhában. Arca csak a vele szembeni gyűlölet lángolásában rajzolódhat ki – a képzeletben. Vagy az üdvtörténetben? Mert úgy is gondolhatjuk, főleg a Nagy Történetet évenként újrakezdő ádventben, hogy ő, Saulus, talán mindannyiunk megváltást kereső régi énje, éppen azért nem láthatta meg az élő emberi arcot, hogy majd találkozzék azzal, immár *Pál apostolként*, akinek üldözőjéből örökös foglyává kell válnia, aki meghalva és feltámadva arcot cserél: a valódi arcot az örökkévalóra. Aki mindenkinek a szívében más és más vonásokat keres magának.

Jézusnak annyi arca van, ahányan elhiszük, hogy a tekintete mindig rajtunk nyugszik. És azt is, hogy ez a figyelem, amivel a dolgainkat számon tartja, egyben a közvetítésnek és a közbenjárásnak a biztosítéka: ha netán időlegesen egyedül is kell lenned, akkor sem vagy magányos.

Most karácsony előtt a keresztyének-keresztyének közül is sokan olvassák újra az ószövetségi zsidó kispap, Mikeás könyvének azt a versét, amit a Bibliában

pár oldallal – és párszáz évvel később – Máté evangélista majd szinte szóról-szóra megismétel: „De te, Efratának Betleheme, bár kicsiny vagy a Juda ezrei között, belőled származik nekem, aki uralkodó az Izráelen, akinek származása eleitől fogva, öröktől fogva van.” Pironkodva tolakodom megint ide: akkor is Jézus arcát láttam magam előtt, amikor az első könyvemnek azt a címet adtam, amit a reformátusok a 90. zsoltárban is énekelnek: „eleitől fogva”. S az időnek ez a meghatározása, lapozzuk csak fel a Prédikátor könyvét, egy olyan „időre” utal, ami öröktől van és addig lesz, amíg a visszatérő Jézust színről-színre láthatjuk: „Ami most történik, régen megvan, és ami következik, immár megvolt, és az Isten visszahozza, ami elmúlt.”

Amikor Betlehemben, a jeruzsálemi út betonakadályait kikerülgetve, majd a bazári arab nyüzsgést hátrahagyva betértünk a Születés bazilikájába, és alászálltunk abba a barlangba, ahol Jézus született, talán egy olyan csecsemő arcát láttuk magunk előtt a feleségemmel, aki akár a mi gyermekeinké is hasonlíthatott, ahogy a mi gyerekeinket is születésük pillanatában csak a betlehemi gyermekhez tudtuk hasonlítani, hiszen az újszülött még annak a világnak az üzenetét hozza, ahonnan jövünk és ahova majd megtérünk. „Nem messiás-e minden újszülött?” siet segítségünkre *Madách Imre*. Betlehem... vajon hogyan „áll egybe” ugyanabban a pillanatban a Dél olajfás forrása és a mi északi karácsonyunk fenyőfás misztériuma?... Nazáretben a *Mária* kútja..., itt a polcomon egy soha fel nem bontható palack a kánai menyegző helyéről..., a „színeváltozás” Tabor hegyén a megváltó alakja („És elváltozék előttök, és az ő orcája ragyog vala, mint a nap”, de erről az is értesül,

aki nincs ott: „A nép, mely sötétségben ül vala, láta nagy világosságot...”... Beteszda kövei..., a kafernaumi kenyérszaporítás kulisszái, Péter „napa” hajléka..., az utolsó vacsora terme..., a Getszemáné kert olajfái..., aztán a bevégeződés és újrakezdés jeruzsálemi díszletei... A jézusi arc formálódik felejthetlenné és ugyanakkor emberi szóval elmondhatatlanná, emberi kézzel ábrázolhatatlanná, minden szentföldi stációnál, ahova eljuthatunk akár a bibliát olvasva, akár kései és méltatlan zarándokként. És be lehet-e számolni azoknak az arcáról, akik a szemed előtt merítkeznek meg a Jordán vizében, hogy utánozzák azt, aki a megszentelődött vízzel elmossa az emberi bűnt? Hát arról az éjszakai óráról, amikor megálls a Genezáreti tó partján, és a holdfényben hallgatotta, hogy mit

mond és látni próbálsz, hogy mi mindent fest eléd a néma és moccsanatlan víztükör?

Miközben ezekkel az adventi mondatokkal birkózom, a szemem oda-odatéved az asztalom két lapos köre, amiket a Szentföldről hoztam évekkor ezelőtt, a Genezáreti tóból valók, talán még Péternek, a halásznak a bárkája is megcsikordult rajtuk... Szép lapos, csillogó, barnásszürke kavicsok, egy-egy hal alakja van rájuk vésve, egyikük jobbra néz, a másikuk vele szembe. Úgy vannak az asztal, hogy egymás felé forduljanak. Köztük ott a „rés”, amibe minden kép és mondat „belefér”, ha hallod azt a hangot és látod azt az arcot, ami feléd fordul, ha megszólít és rajta tartja a tekintetét, ha te megszólítod.

(Megjelent: Magyar Idők, Lugas, 2018. december 22.)

2018. november 6-án a Budapest Marcibányi téri Művelődési Központ M Galériáján megnyílt „Az örmény, magyarörmény kultúra 1001 szála és formája” című kiállítás, melyet a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat támogatott. A rendezvényt dr. Issekutz Sarolta elnök nyitotta meg, melyben az 1001 szálból különböző szálakról is beszélt, a különböző művészeti ágakon kívül, a viselkedéskultúra, a családi élet és az otthon kultúrája, a közösség kultúrája, az öltözködés kultúrája stb. fontosságáról. A rendezvényen fellépett a Group Duduk tradicionális örmény népzene együttes, majd örmény falatok zárták az estet.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves rokonaink, barátaink!

Jóleső érzéssel nyugtázzhatjuk, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 20 éves tevékenységének köszönhetően van mire visszatekintnünk. Itt most elsősorban arra az örmény, magyarörmény kulturális és szellemi

örökségre gondolok, amelyet Dr. Issekutz Sarolta az évtizedek folyamán kiállítások formájában az érdeklődők elé tárt. Emlékezzünk csak vissza: építészet, képzőművészet, díszítőművészet, kó-dexek. Nem csak a tablókra rögzített

A megnyitó közönsége

fotókról ismerkedhettünk a különleges darabokkal, de mellettük tárgyi emlékek is megjelentek. Körültekintő kutató- és gyűjtőmunka előzött meg minden kiállítást. Nagyon távoli múltba visszanyúló szellemi utazásokról beszélek az örménység önálló történelmében és az erdélyi magyarörménységben testet öltő közös történelemben. Mindezt még hitelesebbé teszik a céltudatos utazások, helyi élmények sora. Konferenciák, kulturális kapcsolatok, ismeretségek, tájékozódás.

„Az örmény, magyarörmény kultúra 1001 szála és formája” egy nemzet továbbéléséről és értékeiről tanúskodik. Arról, hogy a két kultúra találkozásának eredményeképpen, több száz év alatt egy sajátos harmadik jelent meg és fejlődött. A hozott, kapott hagyományokat azonban megőrizte. Mindenki gazdagodására egymásból táplálkozva, egymást beoltva indult fejlődésnek. Aláfestésként hadd idézem Dr. Hovhanessian Eghia az örményekről tett néhány megállapítását: „Az örmény idegenek között zárkózott, nem barátkozik hamar össze, sohasem lép

fel bizalmasan. Nincs benne túlzott alkalmazkodási készség és nehezen szívja fel az újabb milieu kultúráját.... Viszont fogékony a tanulásra, idegen nyelveket könnyen sajátít el, kutúrkapacitása igen magas. Nagy akaratérő és bámulatos szívósság jellemzi. Vallásos nép, amelynél a nemzet és vallás úgyszólván együtt jár. Istenfélelem és vallásos hit kísérik végig a diaszpórában is.”

A kiállított fotók segítségével sokfelé járunk, szerte a hajdani örmény birodalomban, Örményországban és a „kisebbik hazában”, Erdélyben. Láthatunk szépen megálmodott és kivitelezett épületeket, díszítményeket. Alaposabban szemügyre véve az anyagot,

Dr. Benedek Katalin, művészettörténész

dr. Issekutz Sarolta

Némethy Béla bizottsági elnök, Ernyey László tanácsnok
dr. Issekutz Sarolta és Szenttamásy Katalin

a különféle művészeti ágak összecsendülését is hallhatjuk, láthatjuk. Felsorolni

(khacskarok) és a varrott csipke között is megannyi közös szárra lelünk. Mert va-

Group Duduk zenekar

sem könnyű, hogy hányféle módon és hányféle alkotói tevékenységgel fejezték ki magukat, tolmácsolták gondolataikat

életmódjának, hit- és érzésvilágának hiteles képviselői is. Az idők távolába vesz, Krisztus előtti évszázadok ötvösremekei

a többnyire névtelen mesterek. A túlélő történelem bizonyítja, hogy nem hiába munkálkodtak, ugyanis minden egyes – ecsettel, vésővel, kalapáccsal, tűvel vagy szövőszéken – megvalósított darab az örmény, magyarörmény kultúrhistoria szerves láncszeme. Még az egymástól látszólag távol eső mesterségek, mint például a templomépítéset –, közelebből a faragott kódírást vagy a keresztény örmény művészet jelképeként is felfogott kereszteskövek

tudósítanak e pogány, harcos népről. Az elsősorban aranyból készült ékszerek technikai ismeretekről is vallanak. A díszítőkedv és igény jellegzetes megjelenését *kőfaragás* formájában, a templomépületeken követhetjük nyomon. Oszlopfők, ablakkeretek hagyományos elemei a gránátalma, szőlőlinda, levél, fürt. Az arkádok fölötti pártázatok domborművein kézművesek, szőlőmunkások jelennek meg. Legszebben Ecsmiadzin, Zvartnoc, Ani szent helyein. A kő-

faragás anyaga az örmény fennsíkon fejtett tufa. Színeinek épületdramaturgiai hatása (fényviszonyok) befolyással volt a díszítőművészet fejlődésére. Örményországban khacskarok ezreit állították föl a templomok tőszomszédságában. Ez a győzedelmes kereszt vagy életfa általában Krisztus ágakat, leveleket hajtó keresztfáját jelenti. A művészetek egymásra hatásának, a motívumok továbbélésének beszédes példája a *csipke*. Kéziratos kötetek miniatűrűi őrzik a varrott csipkék légies könnyedségű vonalait. A mintákon pontosan, máskor pedig ezernyi variációban leljük föl az áttört faragású khacskarok formaelemeit.

Kicsit a tradíció felé tágítva a tartományt, a textilek útját követve Erdélybe érünk, közelebből Gyergyószentmiklósról, a magyarörmény városba. Felbecsülhetetlen értékű papi palástgyűjteménye annak is bizonyítéka, hogy a kultúra, önálló jegyeit megőrizve alakult, tovább tudott fejlődni és folyamatosságát meg-

Az első sorban jobbról: Dr. Benedek Katalin, Némethy Béla,
Ernyey László

tudta tartani. Különleges szokást ápolva, a menyasszonyi ruhákat, azok viselői az esküvő után a templomnak ajándékozták. Ezekből aztán egyházi öltözeteket, oltárterítőket készítettek. Az új asszony esküvő utáni napon viselt ruhájából papi palástot varrtak.

Az *örmény szőnyeg* szinte emblemikus, az egyik nemzeti jelkép. Már a 9. századtól általánosan ismert Kis- és Közép-Ázsiában egy mondás: „Olyan, mint az örmény szőnyeg.” Azaz, tökéletes. Sajátos szőnyegkészítő művészetük az évszázadok folyamán sokat változott, az ornamentika, a mintázat egyszerűsödött. Stilizált motívumaikban erősen közeledtek kaukázusi társaikhoz. A szőnyegekhez hasonló változatos és választékos színvilágot fedezhetünk föl az urfai – ismertebb nevén Edessza - hímzésekben. Ez az egykor virágzó kézműves tevékenység a 19. századtól ismét erőre kapott olyannyira, hogy a hímzőműhelyek termékeit Angliába, Amerikába szállították. Így biztosították sok örmény család megélhetését.

A hétköznapi használatra szánt ágyneműn, szalvétákon, fehérneműn, fejkendőn, hálóingeken is bámulatra méltó fantáziával stilizáltak, variáltak leveleket, virágokat. A nemritkán aranysszállal is kivarrt kelmék nemcsak szépek, de tartósak is voltak. A hímzések alkalmat adnak arra is, hogy megfigyeljük mint vándorolnak az ősi örmény motívumok kódexről szőnyegre, hímzésre és viszont.

A *kódexlapok* elsősorban az emberábrázolás, kompozíciós rend, színvilág, díszítőelemek, motívumok gazdagságával hívják fel magukra a figyelmet. Többségüket a helyi hagyományok és a népi művészet inspirálta. Növényi eredetű díszítés szövevényében valós és képzeletbeli állatok bukkannak elő, keretdíszek és lapszél minták formájában. Színekkel

és azok erőteljes kontraszthatásával játszva elevenednek meg a történelmi jelenetek vagy egyházi, világi személyek, szentek arcképei. A keresztényi szellem nemes és misztikus tartalma átsugárzott a nagy gonddal és alázattal megmunkált betűkön, ott rejtőzött a díszítésekben. Ez a lelkiség kézirat remekeket szült.

Az elhunytak a magyarörmények lakta Erdély temetőiben, a méltó végtisztességet megkapva alusszák örök álmukat: Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csikszépvíz, Erzsébetváros.

A szó csak szó marad. A továbbiakban tartalmas időtöltést kívánok a látnivalóhoz.

Köszönöm a figyelmüket, a kiállítást megnyitom.

*Dr. Benedek Katalin
művészettörténész*

Új időszámítás jön a kutatásban (részletek)

Sok tudományág foglalkozott a magyarság eredetével, de ezek eddig elbeszéltek egymás mellett. A Magyarságkutató Intézet fő célja, hogy a különböző szakágakban megszületett ismereteket összehozza, értékelje és magas tudományos színvonalon véleményezze, a valószínűségnek olyan fokán, amennyire csak lehetséges – mondta a Demokratának *Dr. Kásler Miklós*, az Emberi Erőforrások Minisztériumának tárcavezetője.

A belső munkatársakon kívül számosan közreműködnek majd a kutatásokban. Bizonyos megjelölt témákban pályázatokat írunk ki, szeretnénk megkeresni az isztambuli könyvtárakat és az örmény kolostorok könyvtárait, ahol bizonyosan számos lehetőség van adatokat találni a magyar őstörténetre vonatkozóan.

Ágoston Balázs interjúja teljes terjedelmében a Magyar Demokrata december 19-i lapszámában olvasható.

(Forrás : Kultúra.hu)

Hegedüs Annamária

Hegyvidékiek gálaműsora

Igaz a fenti rendezvény a takarékosági világnapon, 2018. október 31-én volt, többek szerint az eddigi legjobb gálaműsorról érdemes beszámolnunk.

Balról: Hegedüs Annamária, Pál János és Borosnyay Klára

A rendezvény ismét a Himnusszal és az erdélyi himnusszal kezdődött, s az emlékezés jegyében zajlott. Az első részben az 1848-as forradalmat és az I. világháborút idéztük fel zenével, verssel, újságcikkkel. Mindeközben kivetítón olvashatták a vendégek a fenti események erdélyi örmény hőseinek neveit. Érdemes mindezt részletezni is: *Juhász Gyula*: 48 március című, ma is aktuális gondolatokat hordozó versét *Szalóczy Pál*, a Magyar Rádió egykori bemondója tolmácsolta. „Bárcsak értenénk a múlt intő szavát” – sor hangzott el a *Kormorán együttes* Harangok dala számában. Az 1918-ban megjelent újságcikk felidézte, hogy mely újságok kit küldtek ki haditudósítónak. E részlet azért volt különös jelentőségű, mert *Bányai Elemér* neve nem hangzott el: ő ugyanis önként vonult a háborúba. A Kimegyek

a doberdói harctérre katonadal közben látszott az I. világháború erdélyi örmény hőseinek névsora, pontosan meghatározva, ki hol és mikor esett el. Sok kutatás után bukkant e sorok írója *Bányai Elemér*: A pesti haditábor című, a szerző utolsó cikkére (felolvasta: *Szalóczy Pál*). Az Új Nemzedék 1914. augusztus 2-án megjelent cikke egyébként *Zuboly* könyve – *Bányai Elemér* válogatott munkái (Összeállította *Mikes Lajos*; 1916, A Budapesti Újságírók Egyesülete Kiadása) kötetben jelent meg, melyet mindenkinek nagyon ajánlunk olvasgatásra (*Szabó Ervin* központi könyvtár, csak helyben olvasható). Rendkívül érdekes módon az *Ady*-barát *Bányai* ebben azt fejtegeti: „... A családfenntartót elpusztítani, a gyermekeket árvaságra juttatni, a királyt, akinek lennie kell, megölni, ezek azok a bűnök, melyeket a nép nem tud megbocsátani. És látni

Szalóczy Pál

lehetett, hogy a zúgolódás, a közömbösség egyetlen szava nélkül, hogy tódult ezrével a falvak és városok népe a fővárosba, hogy az első felhívásra a zászlók

alatt jelentkezzék s hogy a bosszúálló hadjáratra az uralkodó rendelkezésére álljon. ...”

A fent említett kötet utolsó fejezetében *Szakács Andor* megrendítően írta le, milyen viszontagságokat keresztülélve sikerült Bányai Elemér, *Zuboly* holttestét hazaszállítani. A kutatások másik különleges eredménye: az Ady-barát Bányait *Pohászka Ottokár* temette el.

Most azonban a gálaműsor ismertetése a feladata e sorok írójának: a rendezvény második részét *Juhász Endre* zenekara, a Group Duduk nyitotta és zárta. A 18-as évszámhoz születésükkel vagy halálukkal kapcsolódó írók, költők névsorát bön-gészthették az érdeklődők a muzsika alatt a kivetítőről. *Flórián Tibor* 1908-ban született Selmebányán, s egy sajnos kevésbé ismert, ám kiváló költeménye hangzott el: *Mindszenty-vers*.

Gopcsa Paula néni nagyon szorgalmazta, hogy emlékezzen meg az örmény közösség valamilyen módon *Barcsay Jenő*ről. E kérésnek, javaslatnak igyekeztünk eleget tenni, s egy volt tanítványa a szentendrei

Barcsay-tárlaton méltatta az 1988-ban elhunyt festőművészt el-elcsukló hangon. A zenekar játéka közben a művészek nevét vetítettük ki, közte Paula néniét is. A gálaműsor termében állíthattuk ki *Borosnyay Klára* és *Pál János* alkotásait. A két művész beszélt is a képek születésének körülményeiről, helyéről. A Szózat éneklése után az Örmény büfé vacsoráját szolgáltuk fel.

S már most kérjük a kedves Olvasót, szíveskedjék naptárába beírni: **2019. május 8-án 18 órakor** lesz az utolsó gálaműsorunk a **MOM Kulturális Központ kupolatermében**.

Opera született Szolzsenyicin Iván Gyenyiszovics egy napja című kisregényéből

A művet az orosz író születésének 100. évfordulója alkalmából fia, *Ignat Szolzsenyicin* vezényletével pénteken mutatták a moszkvai Nagyszínházban. Az opera zenéjét *Alekszandr Csajkovszij* kortárs zeneszerző szerezte, a librettót is ő írta az örmény hegedűművésszel, zeneszerzővel, *Georgij Iszákjannal*. Utóbbi állította színpadra a kétfelvonásos operát, amely egy szibériai fogolytábor egy napjának életéről szól. Az 1918. december 11-én született Szolzsenyicin regényében a saját túlélési tapasztalatait írta meg, hiszen 1945-ben nyolc év kényszermunkára ítélték. (Forrás: kultura.hu)

Látogatható és használható a plébániák régi gyűjteményéből álló könyvtár

A Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár mellett Történeti Gyűjtőkönyvtár és Restaurátor Műhely is működik a csíksomlyói Szent Péter és Pál Plébánia épületében. A könyvtár és a műhely kialakításáról *Bernád Ritával*, a Gyulafehérvári főegyházmegye főlevéltárosaival beszélgettünk.

Miután a múlt év végére befejeződött annak a 160–180 iratfolyóméternyi hivatali iratgyűjteménynek a rendszerezése, amelyet a csíkszéki főesperességektől és plébániáktól gyűjtöttek össze a Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár elindításához, Bernád Rita, a főegyházmegye főlevéltárosa hozzáfogott egy történeti gyűjtőkönyvtár kialakításához a gyűjtőlevéltárhoz tartozó kutatószobában. A régi könyvek összegyűjtésének tervéről februárban értesítette *Jakubinyi György* érsek az alsíki és a felcsíki főesperesi kerületek plébánosait, a beszállításokat a főlevéltáros április 17-én kezdte meg Csíkszenttamásról.

Mindeddig öt plébánia kivételével sikerült összegyűjtenie a két kerület valamennyi egyházközségéből a történelmi könyvgyűjteményeket. Azaz 18 plébánia régi könyvgyűjteménye található már a csíksomlyói plébánia épületében kialakított kutatószobában. Az újabb, egy évszázadnál nem régebbi alapítású plébániák (Újtusnád, Csíkszentsimon, Gyimesközélpok stb.) nem rendelkeznek történeti könyvanyaggal, így azok a gyűjtőkörön kívül esnek – osztotta meg velünk Bernád Rita. Azt is megtudtuk tőle, hogy jelenleg a gyűjtés befejezése élvez prioritást, hogy még a nedves időjárás beállta előtt minden könyv az új helyére kerülhessen. A még be nem szállított könyvanyag elrendezéséhez szükséges öt könyvszekrény legkésőbb október elejére készül el, így a tervek szerint

október közepéig minden muzeális értékű könyvgyűjtemény a csíksomlyói székhelyű Csíkszeredai Gyűjtőkönyvtárba kerül majd. A könyvanyag feldolgozása a levéltári anyagéhoz hasonló módon történik, tehát a proveniencia (származás, eredet) alapján, vagyis a gyűjtemények egyben maradnak, egyházközségenként képeznek egy-egy egységet – tájékoztatott a főlevéltáros. Kifejtette továbbá, a feldolgozott gyűjteményekből álló könyvtár már most használható és látogatható, ugyanis a szekrénybe helyezés előtt a könyvekről részletfotók készültek, így ezek alapján már most visszakéreshetők az egyes példányok. Amikor számítógépes rendszerbe viszik az adatokat, akkor jóval gyorsabb lesz a hozzáférés, de addig ezek a fényképek szolgálnak katalógusként.

A kutatószobában lévő gyűjtőkönyvtár berendezéséhez – a könyvespolcok és az asztalok beszerzésére – egyébként a Bethlen Gábor Alap biztosított támogatást immár két ízben.

Mitől értékes egy könyv?

Azzal kapcsolatban, hogy milyen állapotú és tartalmú könyvek érhetőek el a gyűjtőkönyvtár révén, Bernád Rita elmondta, a beszállítás után, de a rendezés előtt alapos tisztításon, portalanításon és esetenként preventív konzerváláson, vegyszeres fertőtlenítő kezelésen esnek át a sérültebb példányok a könyvtár szomszédságában működő restaurátor-műhelyben.

Így már „egészségesen” teszik azokat a polcokra. Egyébként egy-egy plébániai könyvtáron belül ritkaságnak számítanak a szokásos teológiai művek között a tudományos vagy technikai tartalmú kiadványok,

a különböző ex-librisek. A feldolgozás alatt ilyen jellegű műveket is talált a szakember – avatott be. Megjegyezte ugyanakkor, hogy egy könyv a tartalma, a nyomdai kivitelezése, a ritkasága és a művészi kötése mellett, attól is értékes lehet, ha tudjuk, hogy ki volt az egykori tulajdonosa, használója, melyet az igen gyakori poszteszor-bejegyzésekből tudunk meg. A csíki könyvanyag feldolgozása folyamán találkoztak *Szebeléby Bertalan* erdélyi vikárius és *Illyés András* püspök szignálta példányokkal, de szépen rekonstruálhatók papi hagyatékok, gyűjtemények is.

Restaurátor-műhely is van

Folyamatban van ugyanakkor a gyűjtőlevéltár és gyűjtőkönyvtár szomszédságában a Restaurátor Műhely kialakítása is, amely megvalósításához szintén a Bethlen Gábor Alap nyújtott anyagi segítséget. A helyet a két említett létesítményhez hasonlóan a csíksomlyói Szent Péter és Pál Plébánia épületében biztosította *Göthér Gergely* plébános – számolt be a főlevéltáros. Továbbá arról is tájékoztató, hogy a rendelkezésre bocsájtott szoba felújítása és célszerű átalakítása idén áprilisban kezdődött és májusban ért véget. A javítási munkálatok után elkezdtek az alapvető berendezéseket beszerezni, hogy működőképessé váljon a restaurátor-műhely. „Még a tervezés fázisában a Magyar Nemzeti Levéltár restaurátor-műhelyének munkatársaitól kaptunk egy részletes tervezetet, ezt vettük figyelembe a berendezésnél. Az alapvető bútorzatot kívül prést, szárítóállványt, A0-as tárolókat, páraelszívókat, papíröntő szívóasztalt, vágoeszközöket, vegyszerszekrényt, porszívókat, különböző vastagságú fátolpapírokat, papírpépet, ph-mérőt, ragasztóanyagokat és különböző vegyszereket sikerült már vásárolni a kapott támogatásból. Beszerezünk ugyanakkor egy nagy teljesítményű

A2-es szkennert is, amely elengedhetetlen a levéltári iratok digitalizálásának elvégzéséhez. Az induláshoz, ami alapeszköz volt, azt már tulajdonképpen megvásároltuk vagy megrendeltük.” Már a teljes eszközkészlet megérkezése előtt, június második felétől konzerváló tevékenységet végez egy alkalmazott restaurátor a műhelyben, aki tulajdonképpen a könyvtári anyagokkal dolgozik, ugyanis kivétel nélkül mindegyik egyházközség könyvgyűjteménye megszervezte az eltelt évszázadokat és tisztításra, preventív konzerválásra szoruló több könyvpéldány belőlük. Jelenleg ez képezi a műhely alaptevékenységét. Rövidesen új munkatárssal egészül ki a munkaközösség, aki a levéltáros-könyvtáros tevékenység mellett a papírrestaurálásba is bekapcsolódik – avatott be a szakember.

A gyűjtőlevéltárról

Idén eddig 25 kutató kereste fel a Csíkszeredai Gyűjtőlevéltárat, sokan közülük több alkalommal is visszatértek. Többségüket történetészek teszik ki, egyharmad arányban pedig családfakutatók. A legnépszerűbb kutatási téma a helytörténet, azt követik a genealógiai kutatások és a különböző egyháztörténeti, történelmi vagy vallási, néprajzi témák. Egy rövid ideig még hétfőn és szerdánként kereshető fel a gyűjtőlevéltár, de miután állandó munkatársat alkalmaznak, úgy a program is változni fog. Minden kutatni vágyónak ajánlják, hogy előre jelezze kutatási szándékát, hogy a levéltáros tudja kire, milyen témában számíton. Ugyanakkor a levéltári jegyzékek elérhetők a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár honlapján, így azokból előre tájékozódni lehet, hogy van-e forrás az adott kutatási témához, érdemes-e a helyszínre utazni.

Kömény Kamilla
Székelyhon.ro, 2018. szept. 23.

György Ferenc

A lokális emlékezet vallásantropológiai vizsgálata a tordai örmény családban

A szerző Ditróban született 1967. március 1-jén, teológiai tanulmányokat folytatott 1986–1992 között Gyulafehérváron, 1992-es pappá szentelése után 1994-ig segédlelkész volt Csíkszeredában, 1994–1996 között érseki titkár Gyulafehérváron, 1996-tól Tordán plébános. Posztgraduális képzés keretében 2004-ben a kolozsvári BBTE műemlékvédelmi szakát végezte el, majd 2006-ban ugyanott pasztorálteológiából magiszteri képesítést nyert, jelenleg a RK Teológia Kar doktorandusza.

Az emlékezés és az emlékéllítés tematikában¹ való lokális kutatás egyben bepillantás a 19. és a 20. századi örmény kisebbség egyházközségi életben való cselekvő szerepvállalására, ami a II. világháborúval megszakadt, és Torda tömbmagyarságával az ezt követő kommunizmus korszakában nagy arányban szétszóródott. Azok, akik a maradást választották és átérték a kommunista diktatúra kemény próbáját, az elődök erejéből, vitalitásából merítenek erőt. Bár a tanulmányban többnyire csak a 20. század első felét taglalom, igen gazdag anyaga van az örmény jelenlétnek a 18. és 19. század vonatkozásában is. Ezen időben a katolikus templomot körülvevő örmény kereskedők nemcsak a város gazdasági életét alakították, hanem a lelki élet terén is sokat tettek. A magukkal hozott gazdasági érzés és a katolikus hit tudata kölcsönösen alakította a várost és az egyház 20. századi képét.²

Az írott és képi emlékezés kutatása a tordai örmények hagyatékában

A 19. és 20. századi tordai örmény társadalomnak is megvannak a maga íratlan szabályai, melyek az egyházközségi életben belül, vagy a családkutatások során válnak feltárhatóvá. Ezeknek sajátosságait a tordai római katolikus levéltár anyagában

különösen az egyházközségi jegyzőkönyvek és néhány hitbuzgalmi napló anyaga értelemszerűen megerősíti. Feltűnő, hogy a 20. század első negyede és vége, amikor az emlékezés és emlékéllítés kultusza a tordai római katolikus közösségi életben felerősödik, egyértelműen a múlt birtokbavételét is jelenti. Némileg burkoltan azzal a céllal teszik ezt, hogy az utókor majd rájuk is emlékezzen. Megállapítható, hogy azok a cselekvési modellek, amelyek Tordán a katolikus hit átmentésére irányultak a 18. századtól, hangsúlyosan az örmény származású egyházközségi élet berendezkedését határozták meg a 19. században. Ismérvei az erős dominancia és az önrendelkezés a közösségen belül. A katolikus hitélet gyakorlása mentén sikeresen képviselik érdekeiket, ami a gazdasági életterüket is erősíti, illetve kiterjeszti a városi kulturális élet szinte minden területére.³

A 20. századfordulón a helyi emlékezés és emlékéllítés egyik társadalmi rétege az örmény származású római katolikus közösségből kikerülő azon erős polgári réteg, akik közül többen a városi vezetés jeles egyéniségei is lettek. Így nem véletlen, hogy ezzel párhuzamosan a hitélet gyakorlása mellett a közösségen belül ők szorgalmazzák az emlékezést. Tudatában vannak

annak, hogy az emlékéllítésnek mi a dinamikája, és hogy annak társadalomformáló ereje a későbbi korokra is kihat. Egy-egy emléktábla, amelyeket a templomon belül helyeznek el nagy elődeik tiszteletére, egyben saját emléket is megőrkít az utókor-nak. Nemcsak az okmányokban és jegyzőkönyvekben, hanem a szakrális tárgyakon, kelyheken, templomi szobrokon, oltáron is olvashatóak neveik. A *Gajzágók*, *Gogománok*, a *Csíky* család tagjai adományaikkal és áldozatos munkájukkal gazdagították a tordai római katolikus egyházat. Ma kevesen tudják, hogy a 18. század első évtizedében a piactéren állított fogadalmi keresztet protestáns környezetben örmények állíttatták, a Csíky család viselte gondját a 20. század első feléig, amikor városrendezési okokból bekerült a templomkertbe.

Ha az emlékezés és az emlékéllítés kultuszát vizsgáljuk, kiemelve egy-egy kort, legyen ez a 19. vagy a 20. század egy-egy évtizede, lehet úgynevezett Csíky-, *Szentpéteri*-, vagy *Bogdánffy*-örökségről is beszélni. Ennek emlékezete ma is erős, mert valamikor ezek a meghatározó egyének közösségformáló erővel alakították vallásos környezetüket. A 21. századfordulón az örménykatolikusok emlékezési mechanizmusait kutatva megállapítottam, hogy ez emberi magatartás mint kapcsolódási felület felerősödik. Így például a 2015-ös örmény genocídium centenáriumi emlékezése alkalmat adott, hogy a helyi örmény családok a saját kommunizmus alatti üldözöttségüket beépítsék az örmény nép szenvedéstörténetének korpuszába.

Az emlékezés ötletgazdája *Bogdánffy Álmos* egyházközségi főgondnok volt, aki az örmény népi kultúra kapcsán akart párhuzamosan emlékezni a kommunizmus alatt meghurcolt örményekre, különös tekintettel

azokra, akiknek Tordához fűződő kapcsolataik vannak. Ő átéltte a családja kitelepítését, javaik elvesztését, a tordai családok befogadóképességét. Tordán főként az örmény származású családok segítségével a nehézségek ellenére is sikerült az élet adta terheket felvállalni, és beépülni a templomi közösség életébe. Így a változás utáni években az egyházközségi vezetésben kapott szerepét a 19. századi nagy örmény gondnok, *Bogdánffy Dániel*, az ő példáját ma is érvényre akarja juttatni leszármazottja.⁴ Ebben erősítette közeli rokona, *Bogdánffy Szilárd* vértanú püspök példája is. Felhívta a figyelmet az események fontosságára, és a közös megemlékezés apropóján akarta felhívni a tordai közösség figyelmét arra, hogy Tordán a reformáció utáni idők katolikus megújulásában milyen szerepet vállaltak a városban élő örmények. Ehhez kiváló alkalom adódott, hogy néhány örmény származású, Tordán szolgált lelképásztor, kántor, pedagógus, egyházgondnok neve is előkerült. Megállapítottuk, hogy a megemlékezéshez szükséges anyag egy része már előbbi kutatásaimból megvan. Hasonló örmény vonatkozású megemlékezésre az 1989 utáni időben, bár szerényebb keretek között, de már sor került: templomi környezetben a Svájcban élő *Keszi Harmath András* festőművész szorgalmazására különösen a Tordán élő híres *Szentpéter*ekre és itthon maradt örmény származású rokonaira emlékeztek. Annak a megemlékezésnek egyik célja az volt, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy családja köréből került ki a 19. század végén a városban a megemlékezéseknek, emlékéllításoknak több ötletgazdája, akik egyben az adott kor egyházi és a polgári vezetésében sikeresen vitték véghez a vállalkozásokat, amelyeket a közös érdekében végeztek.

Ennek nemzeti és vallási vonatkozásai 19. és 20. századra vonatkozó hátterét tekintve

különösen a századforduló éveire tekinthetünk, amikor a millenniumi emlékek felállítása, megőrkítése igencsak megmozgatta a tordai polgárokat. A helyi emlékezet az akkor már a köztudatba besulykolt vallásszabadságnak akart monumentális emléket állítani,⁵ és a megpezdült század végi polgári réteg a romantika világában akarta újraértelmezni az 1568-as vallásszabadságot. Úgy látszik, hogy a 20. század végi népi demokrácia újra előveszi ezt a lokálisan már jól beépült témát, a szabadságvágyat újra ebbe az „ikonba” építi bele. Ennek vallásantropológiai vizsgálata örménykatolikus hátterével *Keszi Harmath András* festőművész értelmezésében is külön fejezetet érdemelne.⁶

Ha csak a katolikus levéltári anyagot és a templomi élethez kapcsolódó tematikát vizsgálom, arra a megállapításra jutok, hogy a közösségen belül a legerőteljesebben csakis az örmény származásúak szeretnek és akarnak ezzel a sajátos megnyilatkozással élni, emléket állítani maguknak és az elődöknek. A közösségen belül, vagy az elszármazottak közül kiemelhető a már említett *Bogdánffy* és a *Harmath* család,⁷ akik nemcsak a családon belül, hanem a közösségi életben is nagy érdemeket szereztek. Ők a történelmi idők emlékei közül azt a családi örökséget emelik ki, ami egyrészt a hithez, másrészt a művészethez, kultúrához, tudományhoz, gazdasághoz kötődik. Számukra a családi örökség akár lelki vagy tárgyi értékeiben igen fontos érzelmi kötődést jelent. Azok a veszteségek, amelyeket a történelemben kudarcként éltek át, igencsak hangsúlyosak, de a katolikus hit, a családi örökséghez való ragaszkodás által erősítő és megtartó faktort találtak.

Jó példa a *Bogdánffy* család azon ága, amely a kommunizmus alatti kitelepítés miatt Tordára került, és mint kisemmizett

és jogfosztott család kezdte újra életterét kialakítani a városi környezetben. Szívesen emlékezik a ma élő családtag, évente legalább egyszer szentmisét mutatott be a kitelepített család tagjaiért. Rendszeresen, minden év március 4-hez közel eső vasárnapi szentmisén a megemlékezésben a család történeti emlékét eleveníti fel. A meghívottakban és a megjelentekben ez a megemlékezés jellegzetes örmény identitást erősítő tényező, és apropóján lehetett több tordai örmény családot megszólítani. Hasonló módon szívesen emlékeztek nemcsak családjuk múltjára, de felemlítették azoknak az egyházban és a közösségekben betöltött szerepét is. Ők szorgalmazták a plébános által a *Bogdánffy Szilárd*⁸ nagyváradi püspök boldoggá avatásának sikeréért való közös imákat. *Bogdánffy Botond* helytörténész⁹ és *Bogdánffy Álmos*¹⁰ egyházközségi gondnok igen sokat tettek a kultuszért Tordán, mert a püspökhöz régi emlékek és rokoni szálak fűzték őket. Szívesen emlegették, hogy a *Bogdánfiak* különösen a 19. században, mint a család másik ága igen fontos helyet foglaltak el a tordai közéletben és az egyházközségi hitélet szervezésében.¹¹

Az emlékezés antropológiai vizsgálata során előkerült az egyházközségi levéltárból a *Harmath* család írott és tárgyi emlékeinek anyaga is. Sikerült azonosítani azt a modern Mária-képet, amelyet ma már Tordai Madonna néven ismer a művészvilág, és amelyet az említett, Svájcban élő *Keszi Harmath András*¹² 25 évig festett, és a kommunizmus bukása után ajándékozott a tordai római katolikus egyházközségnek. Mária képében édesanyja, *Polonyi Erzsébet* emlékét mintázta meg, és a kortárs művészetben igen értékes műalkotást hozott létre.¹³ A képpel együtt megküldött, a kutatás során előkerült kísérlével igen értékes narratívája

és reprezentációja a gondolati háttérnek, ami az alkotó lélektanát tükrözi, utalva arra, hogy a háttérben az örmény gyökerek, a családi kötődés, ragaszkodás áll. „A Madonna kép sokáig készült, sok vázlat, tanulmány, technikai kísérlet eredményeképpen” – írja a művész, amelyet részleteiben többször újjá kellett festeni, mert „a művész kutatva kritizáló pillantása azóta is talált javítani való részletet mind az elküldés napjáig”.¹⁴

A képet *Bartalis Árpád* plébános ünnepélyes keretek között 1993. november 21-én áldotta meg, részt vettek a tordai örmények, a még élő családtagok közül Vera és Anna-Mária. A meghagyás szerint „a szentmisét a Művész Úr megboldogult édesanyjáért, Polonyi Erzsébetért ajánlottam fel” – írja köszönőlevelében a plébános. A Mária-kép megáldását és az ünnepséget a megemlékező Szent Erzsébet-napi szentmise után a tematikában egy előadás keretében magyarázta a plébános a közösségnek, és az alkotás családi hátterét a művész leveleiből hosszasan idézte. A kép „emlékezés a Tordán élt évekre, emberekre, tájakra, illatokra, hihetetlen sok részlettel és nem halványuló elevenséggel”.¹⁵

„A tordai Madonna-kép felszenteléséhez tartozó értelmi, érzelmi eligazítás” szintén értékes tananyaga a művésznek. Mert a kép „tapintható tárgy, a szabatosan fogalmazott kegyes indoklata mögött, alatt és fölött lebeg egy kimondhatatlanabb, metafizikusabb tartalom, aminek egyik összetevője az új nemzedék életcél kereső látóhatár-pásztázása... a múltban és jelenben keres a tekintet”. Azzal az üzenettel bír, hogy a kisemmizett tordai örmény családok, „az átültetést jobban elviselt fiak és unokák megértették, együtt szenvedték szüleiknek tragédiáját, imádkozva kéri a Mindenható irgalmát, az elköltözött őseinek örökkévalóság oldali békességéhez,

boldogságához”. A művész tele van honvágygal és fájdalommal, ebben az emlékezésben ezzel pereskedik, mert „a helyben maradtak tanúskodnak – legalább – egymásért. Az elfogyottakért, az elmentekért nem tanúskodik senki.” – írja. Az idézett levéltanulmány kifejti, hogy „a méltatást célzó jóakarát tekintse a kihalt vagy kihalófélben lévő apai vagy anyai családokat és emlékezzen elsősorban a Szentpéteriekre,¹⁶ de ugyanolyan szomorú búcsúztató érzéssel azokra, akik a 30-as években együtt éltek Tordán. Az *Aszlányi, Bardócz, Bocsánczy, Darkó, Fogolyán, Gogomán, Inczeffy, Frank, Heltmann, Gombos, Jakabos, Kovrig, Gegessy, Tutsek, Vertán* családoknak talán nincs is olyan folytatódása, aki szóvá tehesse őseinek emlékét.” A művész nagyon büszke a család Szentpéteri ágára is, akiktől a művészetre való hajlamát örökölte. Tordán a Szentpéteriek világjárt, művelt és műpártoló emberek voltak, művészi képességekkel, alkotó képzelettel megáldva. „*Szentpéteri János* tette nagyobb bizonyítékát a család képességeinek. Gazdag kereskedő volt, azon túl Torda városgazdája,¹⁷ mint ilyen a történelmi *Fesztékép (Dávid Ferenc)* egyik szorgalmazója és pártfogója, a temető felső szakaszában lévő gótikus kriptá építője.”¹⁸ Az emlékezésben fontos szerepet kap az édesanya, *Keszi-Harmath Béláné Polonyi Erzsébet* rokonsága is. Különösen *Polonyi Sándor*, aki Szentpéteri-lányt vett feleségül. Ő volt a város kereskedelmének, iparának egyik igen neves előmozdítója. Kiváló és nagyérdemű elnöke volt a Tordai Kereskedő Egyesületnek. A rokonok között mindenki által ismert az *irónó, Tábori Róbertné Tucsek Piroška, Albert Annamária* operaezenes, valamint a szintén festőpályán indult nagy tehetség, *Albert Sándor*, aki

tehetségét a későbbi kommunista hatalom miatt sikeresen nem kamatoztathatta.¹⁹

Az idézett levél szép narratívája a tordai örmények emlékezetének, amely a külföldre üldözött, de lokálpatrióta festőművész lelkében elevenedik meg, az általa többször említett festmény tárgyi bizonyítéka az emlékezetnek, amelyet egy negyed évszázad alatt tervez, készít, kiigazít, néhány részletben újrifest, hogy megfeleljen a templomi környezetnek.

Az írott sajtó lokális és örmény vonatkozása

A Tordára vonatkozó festett, illetve levelek, írásos formában megőrzött tárgyi emlékek mellett helye van az írott sajtóban talált lokális emlékezéseknek is. Ennek kiemelt példái a sajtókutatás során előkerült cikkek. Az 1926. március 14-én Tordán született örmény származású *Keszi Harmath Sándor* demográfus és közgazdász a festőművész rokona, aki a *Keresztény Szó* 1990. januári számában értékes cikkben emlékezett meg az örmények egyház iránti elkötelezettségéről és *Márton Áron* püspökkel való jó kapcsolatáról. A *tordai bányafürdő nyaralója* című írása igen fontos és forrásértékű közlés azzal kapcsolatosan, hogy az akkor többségében örményekből álló egyháztanácsi vezetés *Botár Gáspár* plébánossal az élen elhatározta, hogy a tordai Bánya-fürdőben telket vásárol és egy kápolnával egybeépített gyermeknyaraltatót épít, melyet a kolozsvári szociális testvérekkel közösen működtet.²⁰ Így „1937-ben a katolikus misszió vezetősége elhatározta egy kápolnának a felépítését az említett telken, hogy az Isten háza tetőzze be a nyaraló építését.” Ebben fontos szerepet vállaltak: *id. Kimpel Flórian főgondnok, dr. Kerekes Béla algondnok, a tanácsosok közül Ábrahám István, dr. Albert Andor,*

Babos József ács, dr. Bardócz Gyula, Barssy Lajos, Barthel Gyula, dr. Bocsánczy Ardrás, Budovszky János, Farkas Zsigmond, Frank Pál, Gogomán János, Harmath Béla, Jablonszky Fridolin, Jakabos Mihály, dr. Janota Albert, Kovrig Károly, Köblös Antal, Mády András, dr. Nappendruck Kálmán, Pataky András, Polonyi István, Retezár Gerő, Szabó György, dr. Szenkovits Aurél. Az 1938-ban sorra kerülő kápolnaszentelést *dr. Boga Alajos* végezte, az erről írt cikkhez csatolt képen látható az akkori kolozsvári plébános, a későbbi püspök, *Márton Áron*, aki kiváló prédikációt mondott ekkor. A rendkívül tartalmas *Márton Áron*-beszédre *dr. Marton József* egyháztörténész hívta fel a figyelmet, a gyűjteménykötetben egész terjedelmében olvashatjuk.²¹ A felszentelt kápolna egy előbbinek, az úgynevezett Nepomuki-kápolnának az emlékezte, amelyet a 19. század végén lebontottak. A tordaiak által is igen kedvelt és a szintén örmény Csiky család²² által patronált, a 18. században épült aknai Nepomuki-kápolna lelki örökségét kívánták folytatni azzal, hogy egy újabbat építtetett a közösség, többnyire ismét az örmény családok adományaiból. Az adományozók névsorában található *dr. Ászlán András, dr. Bocsánczy András, dr. Harmath Béla, dr. Szentkovits Aurél, dr. Vertán Endre, dr. Bogdán Jenő, Wolf Gyula, Ábrahám István, Ámirás Endre, Csiky Endre, Csiky Gyula, Csiky Lajos, Flóra József, Fogolyán Sándor, Gogomán János, Harry Géza, Harry Bálint, Kovrig János, Kovrig Károly, Miron Kajetan, Osztián Ernő, Osztián Géza, Plancsintár János, Retezár Gerő, Tömlő István, Tutsek Ferenc, Tutsek Lajos, Tutsek Sándor, Ámirás Géza, Ámirás Mihály, Fejér Ferenc, Fogolyán Lukács, Gogomán Gábor, Miron Ernő* tordai polgárok²³ neve,

akik a többi erdélyi örmény közösséggel is rendszeres kapcsolatot ápoltak.

A tordai Bányafürdőben épített és jól működtetett Szociális Misszió-telep hitbuzgalmi életének igazi hátttere a tordai Oltáregylet és annak az 1930-ban átszervezett bizottságai. Azok között is több örmény származású vezetőt találunk, akik kiváló munkát végeztek. A *Szent-ségimádási bizottság* tagjai: dr. Betegh Miklósné, Polonyi Sándorné, Kovács Jenőné, Schwarczel Róza, Faragó Miklósné, Novák Miklósné, Flachbart Károlyné, Kovrig Jánosné, Nagy Gézáné, Bölöni Kálmánné, dr. Simon Ignáczné, Morvai Istvánné, Menasági Jánosné, Tömlő Istvánné, akiknek feladata különösen szorgalmazni az imádási órák betartását. Az *Ünnepélyrendező bizottság* tagjai, akiknek feladata az egyházi év jeles ünnepeinek templomi és templom körüli megszervezése: dr. Betegh Miklósné, Gombos Lászlóné, Polonyi Sándorné, Bogdánffy Lajosné, Novák Miklósné, Dóza Ferenczné, Szentpéteri Lajosné, Gyurczó Józsefné, Hosszú Béláné, Csiky Mike Mártonné, Amirás Gézáné, Ábrahám Laura Jakabos Mihályné, Hecei Lajosné, dr. Bardocz Gyuláné. A *Templomi ruhákat és felszereléseket gondozó bizottság* tagjai: Polonyi Sándorné, Gombos Lászlóné, Felszeghi Lajosné, Ábrahám Laura, Kimpel Vilma, Pethő Miklósné, Jakabos Mihályné, özv. Császár Jánosné, Dániel Károlyné, Haraj Árpádné, Szántner Károlyné, Gnödig Béláné, Schwarczel Róza. Feladatuk a templomi ruhákat, felszereléseket, oltárokat gondozni. A *Taggyűjtő bizottságban* voltak: Polonyi Sándorné, Jakabos Mihályné, Amirás Gézáné, Gyártó Józsefné, Hosszú Béláné, Pethő Miklósné, Dániel Károlyné, Faragó Miklósné, Kovács Jenőné, Nagy Gézáné, Bölöni Kálmánné,

akiknek feladata az Oltáregyletbe tagokat gyűjteni, minél több egyházközségi tagot megnyerni. Így váltak a püspöklátogatások, a templomi és templom körül szervezett ünnepségek és körmenetek az egész város, de a környék számára is lelki élményt jelentő eseményeivé.

Az új történelmi helyzetben a templomi élet, a hitbuzgalmi csoportok léte telerjesen megváltozott a bécsi döntés után. Az ígéretesen indult, jól működtetett szociális küldetés a II. világháború és az azt követő kommunizmus alatt teljesen lepusztult. Sorsát csak azok kísérték figyelemmel, akiknek valami lelki kötődésük volt az ott korábban szépen működő tevékenységekkel kapcsolatosan.

A Kis Szent Teréz kápolna megáldásán, melyet dr. Boga Alajos végzett 1938. július 20-án, jelen volt dr. Rass Károly teológiai tanár és Sípos Sándor, a frissen Tordára került esperes-plébános. A kápolnaszentelés fotódokumentumai a szintén örmény családból származó, Tordán született Albert Annamária operaénekes családi albumában található.²⁴ Itt látható, amint Márton Áron a kápolna előtt szentbeszédet mond.²⁵

Kutatva a Szociális Misszió és a Tordán végzett szociális munka megszervezésének háttérét az azt megelőző időből, összeírtam az adakozó családok névsorát. Ennek nyomán megállapítható, hogy a legtöbbet nemcsak Torda úgynevezett előkelő családjai dolgoztak, de azok között is azok, akik valamelyes örmény gyökerekkel rendelkezve kerültek be a városi, egyházi élet valamelyik hitbuzgalmi, karitatív szervezetébe. Ezzel párhuzamosan összeírtam azon tiszta örmény családokat, akik adományaikkal és munkájukkal írták be nevüket a tordai római katolikus életbe, az egyházközség történetébe, lendítve azt a 19. és 20. század fordulóján.

Ezek: *Szentpéteri János és felesége, Harmath Mária, Virág Gergely és felesége, Gajzágó Mária, Daniel Ferencz és felesége, Harmath Eleonóra, Bogdánffy Dániel és felesége, Tucsek Mária, Szentpéteri Antal és felesége, Tucsek Fanni, Zakariás Ferencz és felesége, Zakariás Margit, Amberboly Albert és felesége, Bot Emília, Harmath János és felesége, Amberboj Mária, Ostián Kristóf és felesége, Kazenti Mária, Daniel Károly és felesége, Szentpéteri Anna, Retezár Péter és felesége, Thucsek Fanni, Darkó Zsigmond és felesége, Amberboly Katalin, özvegy Amberboly József és újraházasodása révén felesége, Csiki Terézia, Biluska József és felesége, Szentpéteri Rebeka, Osztián Péter és felesége, Pap Erzsébet, dr. Virágh Benedek és felesége, Duka Kornélia, dr. Harmath Márton és felesége, Kovács Karolina, Daniel József és felesége, Jáger Amália, Amirás Márton és felesége, Wolff Gábor és felesége, Dukát Erzsébet, Varga János és felesége, Biluska Rebeka, Bozsének József és felesége, Tinbus Amália, Harmath Sándor és felesége, Csiki Anna. A kimutatásokból kiderül, hogy e családok mind az egyházi, mind a várost érintő szociális kérdéseket felvállalták.*

A tordai közösség nem csak római katolikus tagjai köszönhetnek sokat az itt megtelepedett örmény társadalomnak, de az egész város.²⁶ Szerepük, munkájuk, közösségépítő tevékenységük a 19. és a 20. században szép emlékeket hagyott.

Jegyzetek

1 Ezzel kapcsolatos irodalom Maurice Halbwachs, Aleida Assmann, Jan Assmann, Jan Vansina műveiben találhatóak, ahol a kollektív emlékezet lineáris és vertikális szakaszainak aspektusait történelmi időszakokra osztva taglalják

és értelmezik. A hazai szakirodalomból Keszeg Vilmos és Jakab Albert Zsolt nevét említem.

- Az örményekre vonatkozó népmozgalmi mutatók és a demográfiai változások tematikájában Kránitz PéterPál foglalkozik a *Demográfiai változások az erdélyi örmények körében a két világháború között* című tanulmányában. Regio 2016. 24. évf. 1. sz. 289.
- Az örmény identitás történeti alakulásával és körülményeivel, valamint a piaci élet érvényesülésének feltételeivel ld. Árvédik Félix: *Magyar örmények múltja*. M. O. E., Bp. 1922, 9.
- A jelenlegi plébánia és leányiskola Bogdánfy Dániel gondnoksága alatt 1866-ban és 1867-ben létesült. A vizitációs aktákban olvassuk, hogy „Fogarasi Mihály er. pk. 1200 frt. adománya tette lehetővé, hogy a régi ódon plébánia helyébe új modern épület emeltesse. Csikszentsimoni Péterfy János plébános és Bogdánfy Dániel m. gondnok buzgó vezetése s ellenőrzése mellett készült el a plébániai lak, melynek költségeit az említett összesen felül a templomalap hordozta”. TRKL, 1897, 3.
- Ezt 1895-ben Körösfői-Krisch Aladár által festett, az 1568-as tordai országgyűlést ábrázoló nagyméretű alkotás örökölte meg.
- Keszi Harmath András Tordán született 1924. március 28-án Harmath Béla és Polonyi Erzsébet gyermekeként. Festői tehetségével már a kolozsvári Római Katolikus Főgimnáziumban kitűnt. Darkó Lászlóval értékes díszleteket festettek. A II. világháború után Zürichbe került. Sokat gondolt tordai gyermekkorára, és az emlékezéseiből ihletve festette alkotásait. A családban több más tehetséges festő van. 1997. január 14-én

- Budapesten érte a halál. Hamvait a kolozsvári Házsongárdi temető őrzi.
- 7 A tordai római katolikus levéltári források megerősítik a Harmath család elkötelezettségét a helyi közösségben. Ha csak az 1871-es oltáregyleti jegyzőkönyveket vesszük szemügyre, ott is kitűnnek tevékenységükkel. Ezek szerint ebben az időben a legcselekvőbb tiszta örmény családok az egyházközségi életben: *Szentpétery János és felesége, Harmath Mária, Daniel Ferencz és felesége, Harmath Eleonóra, Harmath János és felesége, Amberboj Mária, dr. Harmath Márton és felesége, Kovács Karolina, Harmath Sándor és felesége, Csiky Anna.*
 - 8 Az 1953. október 2-án vértanúhalál halt *Bogdánffy Szilárd* nagyváradi püspök a Tordán élő Bogdánffy család közeli rokona. Amint a családi levéltárból kiderül, a 2010. október 30-án boldoggá avatott püspök még teológiai tanárként, de különösen a háború utáni időkben jó rokoni kapcsolatot ápolt a családdal.
 - 9 *Bogdánffy Botond* a már említett *Bogdánffy Ámos* idősebb testvére, 1929. augusztus 20-án született a Dés melletti Esztényben. *Bálint Júlia* és az örmény irodalom leginkább helytörténeti tevékenységét méltatja. Az ősi tordai temető örmény vonatkozású sírjainak dokumentálását kezdte el. Ezzel kapcsolatos irodalom: *Sárdi Margit: Nevek az ótordai temetőben. Névtani értesítő.* 2000. 3. 22, 53-78.
 - 10 A *Gajzágó* nevű nemesi családból származó és a Dés melletti Esztényben 1931. március 4-én született *Bogdánffy Ámos* a 20. század második felében igen fontos és érdekes egyénisége az egyházközségi vezetésnek. Meséli, hogy mint a földbirtoke *Bogdánffy Gábor* és *Berei Deák Lenke* szülők ötödik gyermekét 1949. március 3-án otthonukból a családdal együtt kilakoltatták, Tordára kényszerlakhelyre költöztették. 1998-tól a tordai római katolikus egyházközség főgondnoka. Mint gondnok a neves *Bogdánfy Dániel* eszméit követi, az egy évszázaddal előbb élt előd nagy tisztelője.
 - 11 *Bogdánfy Dániel* 1856-1870 között a tordai római katolikus egyházközség főkurátora, a tordai közéletben igen fontos szerepeket vállalt. In: TRKPL 57/1857. 43., TRKPL 132/1871. 20.
 - 12 Keszi Harmat András jó kapcsolatokat ápol a szintén Tordán született, Budapesten élő neves festőművésszel, *Gross Arnold*dal. A két Tordáról elszármazott festő közös élményvilágból eleveníti meg a vásznon azt a környezetet, amelyet a gyermekkor és a családi örökség hagyott lenyomatként a lelkükben. *Gross Arnold* Tordára vonatkozó gyerekkori emlékeit, Keszi Harmat Andrásval való barátságát a *Korunk* 2009. novemberi számában idézte fel.
 - 13 Az 1993. december 18-án írt levelében *Édesanyám emlékére* címmel olvassuk, hogy *Keszi-Harmath Béla* tordai származású, Svájcban élő festőművész és műépítész Madonna-képpel ajándékozta meg a tordai róm. kat. plébánia templomot. TRKPL 12/1994.
 - 14 TRKPL: 12/ 1994.
 - 15 1992. december 12-én Zürichből írt levél.
 - 16 A tordai római katolikus levéltár 19. századi anyakönyveiben igen gyakran előfordul a Szentpéteri név. Az egyházközségi életben igen tevékeny szerepet vállaltak. Adakozásuk és szociális érzékenységük a szegényebb sorsúak iránt több helyen kiemelten szerepel.
 - 17 *Bogdánfy Dániel* mellett a 19. század végén *Szentpétery János* az, aki az egyházközségi vezetésben és a városi

- közéletben nagyon tevékeny. Az ő befolyására az 1870. május 21-én tartott egyháztanácsi gyűlésen, melyen az Erdélyi Autonomia Tanácsba választanak küldötteket, a megjelentek között a legtöbb örmény. A választottak: *Nesselfeld János, Szentpétery Antal, Wolf Gábor, dr. Virágh Benedek, dr. Wolf Gyula, Harmath Kristóf, Harmath Mátyás, Amberboly József, Hatchkuj Antal, Hatchkuj Márton, Bogdánfy Dániel, Osztián Gerő.* Ezek mellett legtöbb szavazatot Szentpétery János kapta. In: TRKPL 67/1870. május 21, 24.
- 18 A képallegória a tordai városi vezetés által a millenniumi évre megrendelt, 1895-ben *Kőrösfői-Krisch Aladár* által festett, az 1568-as tordai országgyűlést ábrázoló nagyméretű alkotásra utal, amely mint hatalmas mű igen gyakran emlegetett, a tordai emléklítés egyik ikonja. Márton Áron: *Oltáriszentség, Krisztus király.* (Márton Áron hagyatéka, 4.). Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2008, 66-68.
 - 19 A festő édesanyja, *Albert Artúrné Amírás Ilona* az egyházközségi élet női társadalmának vezéregyénisége a két világháború között. Az Oltáregylet, a Szociális Misszió, a katolikus kultúrellet kiváló szervezője. *Mécs László* papköltő és a Franciaországban élő festőművész, *Gáll Ferenc* többször vendége a családnak, általuk a tordai egyházközségnek. In: *Domus historia*, 46.
 - 20 „A Bányafürdő medencéjének északkeleti csücskén a Csíki-tó mellett elhúzódó virágos völgyi út bal oldalán terül el a Római Katolikus Egyház telke, amelyen a Tordai küldetés 1936-ban egy nyaralót épített a szegény és beteg gyerekek számára, akik az itt eltöltött néhány hét alatt egészségüket helyrehozva kerültek haza. Nem véletlen, hogy pontosan Tordán, a Bánya fürdőn létesült a nyaraló, hiszen a tordai Cementgyár füstje a légzőszervi megbetegedések elterjedéséhez vezetett, s a Bányafürdő sós és özöndús levegője különleges mikroklímát jelent a légzőszervi megbetegedések gyógyításában.” Keszi-Harmath Sándor: A tordai bányafürdő nyaralója. *Keresztény Szó*, 1990. 1. évf. 1. szám, 7.
 - 21 A beszédet teljes terjedelemben ld. Márton Áron hagyatéka, 4. *Oltáriszentség, Krisztus Király*, szerk. Márton József, Marosvásárhely 2008, 66-73.
 - 22 A Nepomuki-kápolna fából készült tornyában egy 60 kilós harang volt *S. Maria Ora pro nobis* felirattal, amelyet Nemes Csiki György csináltatott *Adám József királyi* kamaraispánsága idejében. *Protocollum Regio Episcopali Ordinationum Ecclesiae Chatolicae Tordensis*, Instructio az 1855-ös Visitatio Canonica-hoz, 1855. 17. julii. In. TRKL 756/1855.
 - 23 TRKL 24/ 1837.
 - 24 „Ma már csak emlékezetből idézzük fel a kápolna szentélyének avatóünnepségét, s hála *Albert Anna-mária*, a kolozsvári Magyar Opera énekesnője emlékkönyvében megőrzött fényképeknek”. Keszi-Harmath Sándor: A tordai bányafürdő nyaralója. *Keresztény Szó* 1990. 1. 7.
 - 25 Márton Áron hagyatéka, 4. *Oltáriszentség, Krisztus Király*, szerk. Márton József (Marosvásárhely) 2008. 66-73.
 - 26 Az örmény kultúrára való ráhatások Kárpát-medencei körülményeivel *Bernád Rita* és *Kovács Bálint* foglalkoznak. In: *A Szamosújvári Örmény Katolikus Gyűjtő Levéltár Repertórium*, Bp.-Gyulafehérvár-Leipzig, 2012. 9-14. (Megjelent: *Keresztény szó honlapon.*)

Programajánló – Meghívók

Fővárosi Örmény Klub

2019. január 17., csütörtök du. 17 óra

Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség, 1014 Budapest, Orlay u. 6.

Műsor:

AZ ERDÉLYI ÖRMÉNY MÚZEUM KÖNYVSOROZAT ÚJABB KIADVÁNYAI

dr. Issekutz Sarolta: Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve – 1001 mosolygós örmény arc -

Az emlékalbumot bemutatja: *Alexa Károly* irodalomtörténész

Gyertyánfy András: A Gyertyánffy család története a 19. században

A DVD kiadványt bemutatja a szerző

Közreműködő, kérdező és felelő: *dr. Issekutz Sarolta*

Zenei kíséretet *Vikol Kálmán* és kórusa biztosítja

Rendező: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Támogató: Budapest Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat

Fővárosi Örmény Klub

2019. február 21., csütörtök du. 17 óra

Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség, 1014 Budapest, Orlay u. 6.

Műsor szerkesztés alatt

Szenttamássy Katalin

Vákár Tibor

A 2018. november 15-i Fővárosi Örmény Klub műsorát a Ferencvárosi Örmény Nemzeti Önkormányzat rendezte. Íme: *A 110 éve Gyergyószentmiklóson született Ybl-díjas építész, festőművész és grafikus VÁKÁR TIBOR életéről és munkásságáról mesél fia ifj. VÁKÁR TIBOR régész.* A gazdag illusztrációkkal tarkított vetített képes előadás méltó elismerést váltott ki – láthatóan az előadóból is – a hallatlan gazdag műszaki és művészi pályafutás megismerésével a hallgatóságból. *M*

1908. május 14-én született Erdélyben, Gyergyószentmiklóson örmény család fiaként. (Az eredeti nevük *Vakarijan* volt.) 1926–1930 között a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mérnöki és építésmérnöki karán építészeti, 1930–1932 között pedig a Magyar Királyi Országos Képzőművészeti Főiskolán képzőművészeti tanulmányokat folytatott. Mesterei *Jaschik Álmós, Bory Jenő, Szőnyi István, Nádler Róbert és Benkhard Ágost* voltak.

Az egyetem után *Ligeti Pál, Molnár Farkas, Mohácsi László, Kende Ferenc, Medgyasszay István* építészek irodáinak munkatársa volt, majd 1936-tól a Magyar Királyi Honvédség Központi Építési Osztálya munkatársa. 1937-től Budapest Székesfőváros Polgármesteri Hivatala XIII. Magasépítési ügyosztályának mérnöke. 1938–1940-ben Münchenben dolgozott mint építész – a város új negyedeinek, majd a Német Állami

Vasúttársaság polgári épületeinek tervezésén.

1940–1943 között Kolozsvár, majd Marosvásárhely város mérnökeként az építészeti hivatal vezetője. A háború után 1945-től mint

mérnök Budapest háborús pusztulásának helyreállításán dolgozott, jelentősebb feladatai közé tartozott a Budavári Palota és a vári polgárházak és műemléki épületeinek megmentése és helyreállítása. Nevéhez fűződik a budapesti Sikló alsó állomása melletti – *Lotz Károly* alkotta – egyesített magyar címer megmentése is 1950-ben. 1948-tól a FŐTI irányító tervezője feladatai közé tartozott

a hidak és a hídfők újjáépítése, a Duna-parti szállodasor és a Budai fürdőcsoport kialakítása, a BNV kiállítási pavilonjának tervezése, a főváros új arculatának megtervezése. 1945–1950 között emellett a Műegyetem tanára is az Épület-tervezési- és a Városépítéstani Tanszéken, előbb mint tanársegéd, majd mint adjunktus.

1950-től mint a VÁTI majd a VÁTERV városrendezési munkatársát az ország első tervfőmérnökének nevezték ki, e minőségben Budapest, Miskolc, Székesfehérvár, Ajka, Kazincbarcika, Jászberény, Gödöllő városrendezési és műemléki helyreállításainak tervein is dolgozott és ezzel párhuzamosan – a műemléki és városképi vizsgálatok keretében – 30 város és település műemléki vizsgálatában vett részt. 1952–1954 között a Debreceni Tervező Iroda vezető építésze volt, ahol igazgatóhelyettesként Debrecen és környékének városrendezési és műemlék helyreállítási feladatait látta el.

1957-ben a Veszprém megyei Ingatlankezelő Vállalat műemléki csoportjának irányító építésze, majd 1958-tól pedig a Budapest fővárosi HKI műemléki osztályának csoportvezetője lett, ahol feladata volt többek között a Budapest területén lévő műemléki épületek tervezése és helyreállítása. 1961–1968 között a Mélyépterv szaktestületének munkatársa lett – kényszerből –, ahol műemlékes városrendező építéssként ipari épületek és víztornyok tervezési- és elhelyezési feladatait volt kénytelen elvégezni.

1968-tól a BUVÁTI műemléki osztályának tervezője, feladata volt a pesti Dunapart és a Vörösmarty tér városrendezési koncepciójának elkészítése. 1970-ben a Néprajzi Múzeum alkalmazásában felméréseket készített a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum népi

épületeinek felállításához, bontási és felállítási terveket, valamint a skanzen szatmári tájegységének telepítési terveit készítette el. Ugyanakkor tagja volt meghívott szakértőként a Magyar Nemzeti Sírkert Bizottságának is.

Építészeti munkái mellett a Magyar Nemzet számára készített illusztrációkat. Kiállításai a Múcsarnokban, a Nemzeti Szalonban, a Fővárosi Képtárban, Münchenben és Párizsban voltak.

1975-ben építészeti és képzőművészeti munkásságának elismeréseként Párizsban örökös tagjának választotta az Association des Artistes. Nyugdíjba vonulása után számos köz- és magántervezési feladatot vállalt, még 1988-ban is részt vett a Nemzeti Színház elhelyezésének tervpályázatán, majd 1992–1994 között a – gyergyószentmiklósi római katolikus plébánia felkérésére – a gyilkostói kápolna tervezésében is.

1986-ban kimagasló építészeti életművét Podmaniczky-díjjal, 1991-ben Ybl-díjjal, 1995-ben Műemlékvédelemért emlékéremmel, 1995-ben a Köztársasági Érdemrend kiskeresztjével, 1999-ben egy örmény elismeréssel, Szongott Kristóf-díjjal, 2000-ben Budapestért díjjal ismerték el.

2000-ben szülővárosa, Gyergyószentmiklós díszpolgári címet adományoz részére.

2002. július 8-án hunyt el. Vákár Tibor a főváros alkalmazottjaként kezdte meg építészeti pályafutását, alkotó életének idejére esett háborús cselekmények, politikai és gazdasági megpróbáltatások ellenére is feladatait – mint kiválóan felkészült műemlékes tervezőépítész és városrendező – magas igénnyel oldotta meg. Szakmai életútját – a 4,5 év katonai szolgálat

és az 1948–68 közötti 11 állásvesztés ellenére – kimagasló eredmények jellemzik, melyet az építész társadalom egészében csak élete utolsó szakaszában ismert meg. Vákár Tibor fiával, ifj. Vákár Tiborral együtt alapító tagja volt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek (EÖGYKE), az egyesület logóját is – ami a gyergyószentmiklósi örmény templomot ábrázolja – ő rajzolta meg.

Székely Kriszta

Magyar és nem magyar kisebbségek Romániában (részletek)

„Alig akad ma romániai kisebbségi közösség, amelynek ambíciói, elvárásai, igényei összehasonlíthatóak lennének a magyar közösség elvárásaival. Ennek oka részben a közösség méretében, illetve az ebből fakadó asszimilációban keresendő” (Markó Attila)

Nemzetiségek	2011-es	1930-as népszámlálás
magyar	1237746	1425707
német	36000	745421
lengyel	2543	48310
örmény	1361	15544

(Forrás: Szabadság, 2017. október 18.)

Gyergyószentmiklós díszpolgára lett dr. Garda Dezső

Gyergyószentmiklós díszpolgára lett **dr. Becsek Garda Dezső Kálmán** történész.

Dr. Garda Dezső az egyetlen olyan személyiség, akit évekkel a Pro Urbe díj odaítélése után Díszpolgári címmel tüntetett ki Gyergyószentmiklós önkormányzata.

A negyven évvel ezelőtt általa el-

indított történelemkör egyik tagja, Baricz Zsuzsa méltatásában elmondta, hogy azon túl, hogy tanárként a diákokkal megszerette a történelmet, a rendszerváltozás után az ő szervezésében alakult meg az RMDSz gyergyószentmiklósi és Gyergyó területi szervezete, ő hozta létre Románia első oktatási civil szervezetét, a Gyergyói Népfőiskolát, parlamenti képviselői tevékenységéhez köthető a bíróság visszakerülése Gyergyószentmiklósról, országos viszonylatban a közbiztonságok létrejötte és az egyházi tulajdon visszaszolgáltatása.

Dr. Garda Dezső, akinek a városnapok alatt mutatták be a 26. könyvét, több mint 120 tanulmány szerzője és a Magyar Tudományos Akadémiának is tagja, elmondta, hogy ellenzékiése miatt úgy gondolta, hogy ezt a díjat csak halála után fogja megkapni. Köszönte diákjai támogatását, elismerően szólt *Imre Istvánról*, *Egyed Ákosról* és *Demény Lajosról*, akik nagy hatást gyakoroltak életére, és a szocializmus éveiben betöltött, megsemmisített könyveiről is beszélt.

A különleges teljesítményeket felmutatókat szervezeteket is értékelték

Gyergyószentmiklóson a különleges teljesítményeket felmutatókat és a jubiláló szervezeteket is értékelték a Szent Miklós Napok keretében.

Pro Urbe díjban részesült **dr. Dombai István**, a Babes-Bolyai Egyetem Gyergyószentmiklósról kihelyezett karának vezetője és **Zsigmond Attila** dokumentumfilm készítő. Életműdíjat kapott a pedagógusok közül **Pál Ibolya Mária**, **Máthé Gyöngyi**, **Marosvölgyi Mária**, **Berszán Lajos** és **Török Elena**, az egészségügy területéről **dr. Márton Attila** radiológus szakorvos és **Elekes Darabont Piroska** nyugalmazott asszisztens. A Karancsi Sándorról elnevezett díjjal idén **Csiki Margit** terrakottaművészt tüntették ki.

Elismerésben részesült fennállásának 25. évfordulóján a Salamon Ernő Gimnázium Diáktanácsa, a művészeti oktatás két évtizedéért a Vaskertes Általános Iskola, az Ifinapok megszervezésének 15. évfordulója alkalmából az Ifitéka Ifjúsági Iroda és az V. Erőss Zsolt teljesítménytúráért az EKE. Kiemelt önkormányzati elismerésben részesült **Kastal László**, a Caritas vidékfejlesztési ágazatának vezetője a sajtó látványműhely kialakításáért és **Csukás Károly**, aki ötven évvel ezelőtt az állásával fizetett azért, hogy a megyésítésnél a Gyilkostó Gyergyószentmiklóshoz tartozzon. Ugyanakkor díjazta a város a Legszébb Erdélyi Magyar Dal verseny győzteseit, a No Sugar és 4Sreet zenekarokat.

(Forrás:

Marosvásárhelyi Rádió/Vincze Csilla)

Tájékoztató

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2019. január 1-én elindította a Magyarörmény Tudástár (MÖT) ingyenes online felületét a www.magyarormenytudastar.hu elérhetőségen.

Az Erdélyi Örmény Kulturális Egyesület 1997-ben alakult, azzal a legfontosabb céllal, hogy szinte az utolsó pillanatban még megtalálja és összefogja a Trianon és a II. Világháború, majd az azt követő szocialista rendszerben szétszóródásra, hallgatásra ítélt magyarörményeket.

Az Egyesület tevékenységének egy másik igen fontos feladata, hogy megtalálja az örmény gyökerekkel rendelkező emberek között a művészeket, tudósokat, kutatókat, politikusokat, orvosokat, színészeket, stb. hírességeket, akik hozzájárultak a magyar kultúrához és akikre büszkék vagyunk. Fontosnak tartjuk ezen személyek munkásságának bemutatását, nyomon követését. Ezzel lényegében a magyar kultúra egy speciális, magyarörmény vonatkozású metszetét adjuk, melyet az újonnan létrehozott Magyarörmény Tudástár online felületén szeretnénk az érdeklődő nagyközönség számára bemutatni.

A Magyarörmény Tudástár (MÖT) célja, hogy egybegyűjtse és bemutassa a mintegy 800 éve, az ősi, örményországi Áni székesfővárosból elszármazott magyarországi, erdélyi örmény diaszpóra múltját és jelenét, történelmét, kultúráját, meghatározó személyeit... A Magyarörmény Tudástárba feltöltött magyarörmény tematikus írások, tanulmányok, cikkek, könyvek, fotók, kiállítások mutatják be a magyarörményekről megjelent, vagy általuk létrehozott tudást.

A válogatás és feltöltés során nem kívánunk szakértőként mérlegelni és igazságot tenni az írások között, ezért törekszünk

arra, hogy minden, a tematikus témakörbe tartozó fontos írás feltöltésre kerülhessen, bizonyos szerkesztői moderálás után. A MOT nem foglalkozik sem a nemzeti-, sem a nemzetközi politikával, csak annyiban, amennyiben a közösség belső élete bemutatásának része.

A magyarörmény definíciót az örmény diaszpóra nagy kutatójától és dokumentálójától, a szamosújvári középiskolai tanár és armenológus **Szongott Kristóftól** vettük át, aki a XIX. század végén használta megkülönböztetésül a Kárpát-medencén túl élő örmény nyelvű diaszpórák tagjaira, akikkel örményül levelezett. A Kárpát-medencében élő örménység ekkor már csak magyarul beszélő, de örmény múltját, identitásának sok más jegyeit büszkén viselő és őrző közösségei éltek.

A Magyarörmény Tudástár (MÖT) kiinduló bázisát az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)** eddigi működése során felgyülemlett tudásanyag képezi. Az EÖGYKE a megalkulás óta több mint 25 könyvet adott ki, 5 nemzetközi konferenciát szervezett, három alkalommal Örmény Kultúra Hete-
ket, közel 100 kiállítást rendezett, számtalan előadást tartott, stb., melyben részt vettek a képviselőiből alakult örmény önkormányzatok is. Eközben szinte meghatározhatatlan mennyiségű tudományos, történelmi, gasztronómiai, genealógiai, egyháztörténeti, kulturális stb. információ halmozódott fel. Ezen információk rendszerezett és kereshető közkinccsé tétele nagyon fontos a magyarörménység

számára, hogy azok kutathatóak legyenek mind a magyarörményeknek, mind bármely érdeklődőnek.

A Magyarörmény Tudástár lényegében egy fokozatosan bővülő, tematikus online adatbázis, benne könyvek, tanulmányok, előadások, kiállítások, híres magyarörmény személyek stb. bemutatásával.

A Magyarörmény Tudástárban nemcsak a saját gyűjtéseink, kiadásaink, tanulmányaink találhatók meg, hanem átveszünk más által írt, kiadott, feltöltött dokumentumokat is (a hivatkozások törvényes megjelentetése mellett).

A honlap bemutatása:

1. A rendszer folyamatosan bővül új tételekkel (könyvekkel, művészekkel, tanulmányokkal, stb.).
2. Kulcsszavak (szófelhő) alapján kereshető

a szöveges tartalom. Egyéb kifejezésekre a szabadszavas keresőmezővel lehet rákeresni.

3. Csak a szerkesztőbizottság által engedélyezett adatok, információk kerülhetnek felvitelre.

4. A tárolt információ fajtái:

Digitalizált magyarörmény tartalmú könyvek, kiadványok, cikkek, hanganyagok, videók.

Tanulmányok, előadások a magyarörmény múlttal és a jelen eseményekkel kapcsolatban.

Képgalériák egy-egy kiállításról, a kiállítás anyagáról, a tárgyakról, valamint a kiállítást megnyitó eseményről.

Híresebb magyarörmény személyek bemutatása és kép-, vagy hanggalériája.

Minden kedves Olvasónknak hasznos és kellemes keresést, kutatást, olvasást és szellemi gyarapodást kíván a Szerkesztőség.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Támogatóink:

Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter Úr, aki saját keretéből biztosított támogatást az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárság közreműködésével, amely eredményeként sikerült az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek a magyarormenytudastar.hu honlapot megterveztetni, fejlesztéseket, a támogatás anyagi keretében tartalom előállításokat, feltöltéseket elvégezni. 2019. január 1. napjával ingyenesen megnyitható és megtekinthető az értékmentés első 10 kötete, 10 tanulmánya, 10 magyarörmény híressége életrajza, néhány kiállítás képei.

Köszönet a Miniszter Úrnak és az EMMI-nek a támogatásért, valamint a projekt közreműködőinek, hogy megvalósult az álom.

Köszönet a Budapest Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzatnak és a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatnak, hogy támogatási szándékukkal biztonságot teremtettek a projekt megvalósításához.

A feltöltés folytatásához anyagi forrás szükséges, ezért kérjük az örmény önkormányzatok, más szervezetek, természetes személyek támogatását is. Az EÖGYKE új pályázati kérelmet fog benyújtani az EMMI-hez.

dr. Issekutz Sarolta, elnök

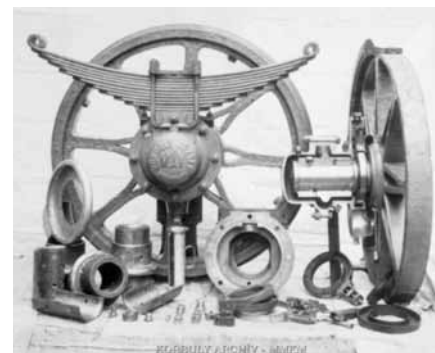
Minden a csapággal kezdődött

A Korbuly család a magyar közlekedés minden fontos ágazatában jelen volt az elmúlt 125 évben. Életművüket most virtuális kiállításon mutatja be a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum. A családi hagyatékban megőrzött fotók, dokumentumok és tárgyak segítségével a magyar gyáripar jelentős fejezetei villannak fel.

A párizsi világkiállításon 1878-ban Korbuly József újfajta vasúti csapágya kiállításra került, amely nemcsak a járműgyártás történetében nyílt új fejezet, hanem a magyar közlekedéstörténetben is páratlan családtörténet kezdődött.

A Korbuly család tagjai ott voltak az olasz villanyvasutak építésénél, az első világháború végén segítettek a csepeli Weiss-gyárat átállítani civil termékek előállítására, de részt vettek közúti járművek, harckocsik, repülőgépek és világhírű tolópadok megszerkesztésében is.

A család másik ága a második világháború előtt Kaposváron, a cukorgyár életében játszott fontos szerepet, de a második világháború után a Dutra traktor főbb konstrukciós megoldásain is dolgozott a Korbuly család több tagja is.

A díjnyertes csapágy

A Korbuly család Olaszországban 1912-ben.

Ülnek: Korbuly Sándor, László és Károly.

Állnak: Korbuly József és János

A família életrajzát és a hozzájuk kapcsolódó iparvállalatokat ismertető összeállítást több száz fénykép kíséri, többségében olyanok, amelyet korábban még sehol sem láttak napvilágot. Ezen kívül korabeli dokumentumok, kéziratok és három dimenzióban megtekinthető tárgyfotók is bemutatják a család és az egykori magyar iparvállalatok történetét. A kiállításban a magyar személy- és teherautógyártás, repülőgépek, sőt katonai és mezőgazdasági járművek és üzemek története is megelvenedik.

A múzeum az 1963-ban, a Dutra traktor tervezéséért Kossuth-díjat kapott Korbuly János leszármazottjainak bátorítására készítette el az intézmény honlapján elérhető virtuális kiállítást. A munkálatok nem zárultak le, hiszen az elkövetkező hetekben újabb fényképekkel,

A Korbuly család 1927-ben

adatokkal és további háromdimenziós tárgyfotókkal bővül a gyűjtemény. A kutatómunkához és a tudományos feldolgozáshoz a virtuális kiállítás látogatóinak észrevételeit is örömmel fogadja a múzeum, amely jövőre egy időszaki kiállítással is megemlékezik majd a Korbuly család tagjainak tevékenységéről.

A virtuális kiállítás elérhető: <http://virtualiskiallitas.kozlekedesimuzeum.hu/>
(Forrás: Kultúra.hu)

A Balti-tengertől a Fekete-tengerig: örmények a kulturális, gazdasági és politikai folyamatokban címmel tartottak nemzetközi tudományos konferenciát Jerevánban

Kali Kinga író, antropológus, a „Kulturális stratégiák a magyar-örményeknél: armenizmus és neoarmenizmus” című dolgozata angol változatával kapott szakmai meghívást a rendezvényre, mely meghívásnak a Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Bp. Főv. II. Kerületi Örmény Önkormányzat, a Zuglói Örmény Önkormányzat és a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat jóvoltából tehetett eleget, illetve az ő anyagi támogatásuk révén jutott el a számára fontos armenológiai tanácskozásra.

Az armenológiai konferencia a régió rangos szaktanácskozásaként négy szekcióból állott, a konferencia munkanapjain végigvonultatva: *Örmények Közép-, Dél- és Délkelet-Európában; Örmény közösségek Fehéroroszországban, Lengyelországban és Ukrajnában: történelem és*

modernizmus; Örmény-orsz kapcsolatok történelmi távlatból a mai időkig; Örmény kultúra, művészet, építészet, térképészet a Fekete-tengertől a Balti-tengerig húzóó régióban.

A nemzetközi tudományos fórumon Ausztria, Argentína, Belorusz, Bulgária,

Franciaország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Moldova, Németország, Oroszország, Örményország, Románia, Szerbia, Ukrajna kiemelkedő armenológusai vettek részt, köztük történészek, antropológusok, politikatörténészek, vállaltudósok, építészek, művészettörténészek, filológusok, kartográfusok. A konferencia hivatalos nyelvei az örmény, orosz és angol nyelvek voltak.

Az armenológiai konferencia az Örmény Köztársaság Nemzeti Tudományos

Akadémiájának Történeti Intézete és az ANIV Örmény Tanulmányok Alapítványa főszervezésében, a Belorusz Köztársaság Nemzeti Tudományos Akadémiájának Történeti Intézetével, a Lengyel Tudomány Akadémiával, a Jereváni Állami Egyetemmel, a Művészettudományok Állami Intézetével, az Oroszországi Föderáció Kulturális Minisztériumával, a Moszkvai Lomonoszov Állami Egyetem Történeti Intézetével, valamint a Belorusz Állami Egyetem Történeti Intézetével karöltve valósult meg.

Sánta Ferenc író (1927. szept.4. – 2008. június 6.)

Gondolatai

„Te szabad és méltóságos embernek születtél. Jogodban áll mindenkor elmondani a véleményedet. Amit én mondok, azt helyesnek és jónak tartom. De ez nem jelenti azt, hogy ezzel szemben ne lehetne más véleményed. Állj föl és mondd el! Vitatkozz velem és én szívesen igazat adok neked, ha meggyőzől valamiről. Ne félj attól, hogy megharagszom rád, mert másképp gondolkodsz!”

A magyarörmény közösség további rendezvényei

BENCZUR ZENESZALON rendezésében, **2018. november 13-án** 18.00. órakor KACSÓH PONGRÁC emlékhangversenyt és HAIG VARTAN VI. szimfóniájának ősbemutatóját hallhatta a közönség.

Az első rész programja:

1. Kacsóh P.: Preludium alla Passacaglia, op. 10. (1907)
Kecskés Balázs átíratát előadta a DUÓ FRESCO zongora négykezes együttes
2. Meditation supra verum 7 Psalm CXXXVIII. (1916.nov.28.) Előadta a "SOUVENIRS" együttes
2. János vitéz (1904) zongora négykezes kivonatát készítette Kecskés Balázs, előadta a DUÓ FRESCO együttes

A második részben hallhattuk **HAIG VARTAN** magyarörmény szimfóniáját (VI. Symphonia-Suite lyrique "Hungarahay") a „SOUVENIRS” együttes előadásában, vezényelt *Krasznai Gáspár*.

DUÓ FRESCO

Tagjai: *Kánya Zsuzsanna* és *Fancsal János*
„SOUVENIRS” EGYÜTTES

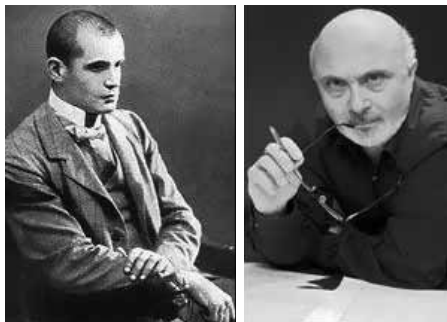
Tagjai: *Füzesséry Attila* – hegedű I., *Hoós Andrea* – hegedű II., *Ládi Zsuzsanna* – brácsa, *dr. Simonná Vízvári Dóra* – cselló, *Molnár Balázs* – fuvola, *Terpai Miklós* – klarinét, *Csatos Zoltán* – fagott, *Földváry Balázs* – nagybőgő.

HAIG VARTAN

Svájcban élő, örmény származású zeneszerző és zongoraművész.

Tanulmányait Bázelen, Budapesten, Párizsban, Szófiában és Bécsben végezte.

A művész több mint harminc éve komponál zenét. Muzsikájára jelentős hatással

Kacsóh Pongrácz

Haig Vartan

van úgy az európai zenei hagyomány, mint a keleti kultúra, amelyből ő származik. Zenei világában érzékelhető a nyugati racionalitás és a keleti miszticizmus együttes jelenléte. Párizsban 1995-ben Unesco díjat kapott operájáért (Prométhée XII), amelyet 1994-ben már bemutattak Velenében, a Teatro Goldoni Színpadán. Különös szenvedélye a történelem és a filozófia.

November 14-én a Zuglói Nemzetiségi Ház termeiben *Karácsony Ernő* festőművészre emlékeztünk az általa készített festményekből rendezett kérészetű kiállításon, amelyet *Tarisnyás Csilla* élettársa szervezett. A művész barátaitól,

László Zita, Dr. Benedek Katalin és Tarisnyás Csilla

ismerőseitől kölcsönzött képek felelevenítették a korán elhunyt művész nagyívű ecsetkezelését, a színek kavalkádját, robbanó természetét. *László Zita* szatmárnémeti színművésznő személyes ismerősként és a művészről írtak alapján egy zenés irodalmi összeállítással emlékezett meg a művészbártról. *Karácsony Ernő* művészi életútját, műveit *Dr. Benedek Katalin* művészettörténész előadása elevenítette fel a nagyszámú közönség, főleg barátai-ismerősei előtt.

Rendezte: a Zuglói Örmény Önkormányzat és a művész segítő barátai, ismerősei.

November 30-án a Zuglói Örmény Önkormányzat szervezésében a Zuglói Nemzetiségek Házában nagysikerű *Adventi koncertet* adott elő a XVI. kerületi Corvin Kórus, zongorán kísérte *Vikol Márton*, karnagy *Vikol Kálmán* volt.

Mikulásváró

December 7-én a gyermekek és felnőttek szép számban gyűltek össze az Örmény Katolikus Plébánia közösségi terében, hogy együtt élvezzék a **Mikulásváró** mesejátékot vidám, interaktív, zenés műsorát. Szereplői *Keller Linda* és *Krizsik Alfonz*, az Artashat Színház művészei voltak, akik teljes átéléssel tudták a gyermekeket (2–12 év) lekötöni, elvarázsolni, bekiabálásaikat, kíváncsiságukat

Szongott Gábor, a műsor szervezője és családja

beépíteni meséjükbe. Gazdag ajándék-csomagokat osztott szét a Mikulás minden gyermeknek, melyet megtoldott még az Egyesület elnöke papírkivágó és ragasztó játékkal. A felnőttek és gyermekek boldogan távoztak a szép és hangulatos estről.

A rendezvényt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat rendezte.

2018. december 23-án, a 11 órai aranyvasárnapi ünnepi szentmisét követő Karácsonyi Zeneagapén Pomázi Zoltán (Bojtorján Együttes) nagyszerű karácsonyi műsora a Budapesti Örmény Katolikus Templomban felmelegítette a nagyszámú hallgatóság szívét, úgyhogy többször is visszatapsolta. Az immár második alkalommal vendégül látott művész a rajongók hatására

megígérte, hogy 2019 Karácsonyán is szívesen eljön a magyarörmény közösségbe egy újabb karácsonyi műsorával.

Rendezte: Zuglói Örmény Önkormányzat

2018. december 28-án a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség közösségi termében A HANG varázsa címmel az Accelerandó Vonóegyüttes műsorát

hallhatta a közönség. A műsorban örmény népzenei feldolgozások, J.S.Bach: Két menüettje, Mozart: B-dúr templomi szonátája, Schubert nyolc dala Lukin Zsuzsanna énekművész tolmácsolásában, Bartók részletek és örmény népzenei feldolgozás volt hallható dudukon (Bartek Zsolt). Az együttes tagjai: Szalay Ildikó és Szalai Ildikó – hegedű, Varga Ferenc – brácsa, Bántai Erzsébet – cselló.

A rendezvényt a XI. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat rendezte.

Dr. Szám László

Mátyásváró ének

Igazságos Mátyás király,
te tudtad, e népnek mi fáj,
ki fölséges asztaloknál
államfőkkel társalogtál,
rémálok az ellenségnek,
ki egy egész földrészt véd meg,
nyomorultak menedéke,
országunknak rend és béke!
Bölcs voltál és hajthatatlan
a sorsdöntő pillanatban.
Világjáró szép Dunánkat
királynővé koronáztad.
Szorgalmasan összeszedted
ékszerdoboz-palotába
a tudományt, művészetet,
sasszemekkel megtalálva.
Végvár-ország okos óre,
gondoltál-e a jövőre,
ha nyugtalan éjszakákon
messze elkerült az álom,
faggatva a csillagokat,
hogyan a sorsunk mit tartogat?
Csillagtornyodban evégett
rajzoltál-e csillagképet?
Hogy kitarul minden ajtó
és a nagy rabszolgahajtó

országunkat legázolva
Buda várát ostromolja?
Hogy Budavár összes tornya
ágyútűztől omlik romba,
s százötven éven át ott csak
Isztambulból kormányoznak,
s mindent, amit játszva megnyert:
mint két pompás kandelábert,
nagyság, szentség oszlopait
barlangjába magával vitt,
aranyozott kárpitokat,
Nagy Szulejmán oda hordat,
királyaink szobor-mását
jó, ha roncsokként kiássák,
emberrabló gyilkos horda
könyvtáradat széthurcolja,
s világhírű palotádnak
termeiben orgiáznak...
Amint megint üt az óra,
várunk ilyen pártfogóra:
a vérengző iszlám szörnyek
kapuinkon dörömbölnek!
Ébredj hollós Mátyás király,
varjak között rendet csinálj!
Angyalkürtök ébresszenek,
hívd fekete seregedet,
ha ránk tör az ördögi had,
gyertek elő Hunyadiak!

2018. XI. 15.

„Élő emlékezet” – Örmény származású családok Marosvásárhelyen – 13. rész

MÁNYA (MANUG) CSALÁD

Tagjai szinte elsőként választották Szépvíz – Gyergyót az örmény „nagy beköltözés” idején.
Vaslovski (Mánug) Gergely (*Vaszló, 1666–†Szépvíz, 1735) – marhakereskedő
Felesége: SZÁHÁG (IZSÁK) MARKID (1681–1735)

Házasságkötés: 1699

Gyermeik:

- (1) **Katalin** (*1699–†1751)
- (2) **Gergely** (*1702–†1787)
- (3) **András** (*1704–†?)
- (4) **János** (*1706–†1782)
- (5) **Márton és Márk** (*1708–†?)
- (6) **Ripszime** (*1711–†1781)
- (7) **Mária** (*1713–†?)
- (8) **Heléna** (*1715–†1773)
- (9) **Emanuel (Manó)** (*Szépvíz, 1717–†Szépvíz, 1781) – marhakereskedő

Felesége: ÁKONCZ MÁRIA (*1733–†1806)

Házasságkötés: 1755

Gyermeik:

- (9.a) **Manó** (*1759–†?)
- (9.b) **Gergely** (*1756–†1830)
- (9.c) **Antal** (*1762–†1833)
- (9.d) **János** (*1765–†1837)
- (9.e) **Vártán** (*Szépvíz, 1772–†Szépvíz, 1836) – marhakereskedő

A leszármazottai innentől **Mánya** nevet viselik.

Első házasságkötése: 1797

Első felesége: DOBÁL KATA (*1772–†1807)

Gyermeik:

- (9.e.1) **Manó** (*1798–†1803)
- (9.e.2) **Gergely** (*1799–†1818)
- (9.e.3) **Mária** (*1801–†?)
- (9.e.4) **Vártán** (*1803–†1847)
- (9.e.5) **László** (*1805–†1859)

(9.e.6) **Ábrahám** (*1806–†?)

Második felesége: ÖTVES KATA

(*1788–†?) – Gyimesfelsőlok, kereskedő

Második házasságkötése: 1808

Gyermeik:

(9.e.7) **Antal** (*1809–†1809)

(9.e.8) **Teréz** (*1810–†1851)

(9.e.9) **János** (*Szépvíz, 1812–†Gyimesfelsőlok, 1880 körül)

Első felesége: JAKAB LUJZA

(*1816–†1866)

Első házasságkötés: 1837

Gyermeik:

(9.e.9.1) **Kata** (*1839–†1839)

(9.e.9.2) **Márton** (*1841–†1856)

(9.e.9.3) **Sándor** (*Gyimesfelsőlok, 1843–†1909) – kereskedő, üzlet

Felesége: CSÁSZÁR REBI (1852–†?)

Házasságkötés: 1870

Gyermeik:

(9.e.9.3.1) **János** (*1870–†1927)

(9.e.9.3.2) **Teréz** (*1874–†?)

(9.e.9.3.3) **Rafael** (*1876–†Gyimesfelsőlok, 1941), kereskedő, kocsmáros

Felesége: NEDECZKI ROZÁLIA (*Csíkszépvíz, 1888–†Gyimesfelsőlok, 1965)

Gyermeik:

(9.e.9.3.3.1) **Péter** (*1909–†1994)

– asztalosmester

(9.e.9.3.3.2) **Antal** (*Gyimesfelsőlok, 1912–†Marosvásárhely, 1975)

– hentes, mészáros

Felesége: KUTNY MÁRIA

JOZEFINA (*Lippa, 1917– Marosvásárhely, 1995)

Gyermeik:

(9.e.9.3.3.2.1) **Adalbert** (*Gyimesfelsőlok, 1943–†2006 Marosvásárhely) – számtantanár

(9.e.9.3.3.2.2) **Antal Rafael** (*Gyimesfelsőlok, 1942. okt. 5.)

(9.e.9.3.3.3.) **Béla** (*1919–†1996)

– cipésmester, ikertestvére

(9.e.9.3.3.4) **Katalin** (*1919–†Máramarossziget, 2000)

Férje: STADLER MIKLÓS – pályamesterrel Désre költözik.

(9.e.9.3.4) **Antal** (*1880–†?)

(9.e.9.4) **Mária** (*1845–†?)

Második felesége: MÁNYA SÁRA (*1841–†?)

Második házasságkötés: 1867

Gyermeik:

(9.e.9.5.) **Ernő** (*1868–†?)

(9.e.10.) **Kata** (*1814–†?)

(9.e.11.) **Gergely** (*1819–†?)

(9.e.12.) **Lukács** (*1824–†?)

Adatközlő: *Mánya Antal Rafael*

Mánya Rafaelné szül. Nedeczki Rozália, férje Mánya Rafael, gyermekeik Katalin és Béla

Stadler Miklósné szül. Mánya Katalin, férje Stadler Miklós, Mánya Béla, Mánya Antal; ülők: Mánya Rafaelné, Mánya Rafael

Mánya Levente Szilveszter és Mánya Zoltán Antal családjaikkal

Mánya Antal és Kutny Mária Jozefina gyermekeikkel

ÁZBÉ(J) CSALÁD

Moldovából betelepülő Azbej testvérek (Azbej Hertz és Vartig Azbej) alapították a gyergyói Azbé nevet viselő családokat. A gyergyói örmény-katolikus plébánia anyakönyvi adatai 1730–1690 között 94 gyerek keresztelését, 1774–1902 között 26 Azbé nevű egyháztag házasságkötését említi.

ÁZBÉ GERGELY (*Gyergyó, 1774–†1841), négy gyermeke született, egyik neve ismert: **István (Rizoli)** (*Gyergyó, 1838–†1888) – szülei Alfabuba telepedett le.

ÁZBÉ GERGELY (*Gyergyó, 1831–† Gyergyóalfalu, 1902) – kereskedő
Felesége: **TÖRÖK KATALIN** (*Gyergyóalfalu, 1835–†1907)

Gyermekeik:

(1) **Róza** (*1864–†1940)

(2) **Gergely** (*Gyergyóalfalu, 1868–†1932) – mestersége kovács

Az osztrák-magyar hadseregben hűséggel szolgált 12 évet (1888-1900), odaadásáért dicséretben részesült.

1900-1902 között a Békás-i fakitermelésnél dolgozott.

Felesége: **GACSEK KATALIN** (*Szászrégen, 1877–†1916)

Házasságkötés: 1902, Gyergyóalfalu

Gyermekeik:

(2.a) **Angela** (*1898–†1975)

Férje: **BARICZ PÉTER**

(2.b) **Gergely** (*Gyergyóbékás, 1900–†1970) – patkoló kovácsmester, Brassói Kereskedelmi és Iparkamara tagja.

Felesége: **GÁL ILONA** (*Gyergyóalfalu, 1899 –†1988)

Házasságkötés: 1924,

Alfabuba telepedtek.

Gyermekeik:

(2.b.1) **Mihály** (*Gyergyóalfalu, 1927) Tanulmányait a Gyergyószentmiklósi Líceumban a II. Világháború kitörése szakítja meg. Az érettségi vizsga letétele

után, katonai szolgálatát (1949) Falticeni-ben, Moldvabányán tölti.

Első munkahelye a gyergyói Lengyárban volt, ez után a maroshévi Megyei Kereskedelmi Szövetkezetek (URCC) fiókvállalatnál dolgozik. Hivatali visszaélés hamis vádjával meghurcolják. Utána következő munkahelyek: Kisipari Szövetkezetek szászrégeni fiókvállalata, maroshévi Faipari vállalat, Román Nemzeti Bank Vásárhelyi ki- rendeltsége.

Házasságkötés éve 1953, Maroshévi Felesége: **CORDEA MARIA** (*1932)

Gyermekeik:

(2.b.1.1.) **Csaba Stelian Paul** (*1955)

(2.b.1.2.) **Judit Dana** (*1954)

1967-től marosvásárhelyi lakosok.

(2.b.2) **Magdolna** (*1928)

Férje: **KULCSÁR KÁROLY** (*1931–†1998)

Gyergyóremetén éltek

(2.b.3.) **Ernő** (*1932)

Felesége: **GYÖRGY KATALIN** (*1942)

Borszék, Gyergyóalfaluban élnek

(2.b.4.) **Elvira** (*1940)

Férje: **KECSKÉS JÓZSEF** (*1941–†2003)

1963-tól Marosvásárhelyen él.

(2.c) **Mihály** (*1904–†1992) – patkoló kovács,

Felesége: **GÁL BERTA**

Gyermekeik:

(2.c.1) **Jolán** (*1929–†?)

(2.c.2) **Sarolta** (*1933–†?)

(2.c.3) **Gusztáv** (*1940–†1993)

(2.d) **Antal** (*1906–†1972)

Felesége: **SLAV DOMINICA**

(2.e) **István** (*1908–†1941) – kovács

Felesége: **KISS TERÉZ**

Gyermekeik:

(2.e.1) **Krisztina**

(2.e.2) **Aranka Vera**

(2.e.3) **Vera**

(2.e.4) **Rózsi**

(2.f) **(Katalin) Karolina** (*1910–†1987)

Férje: **BIRÓ I.**

(2.g) **Imre** (*1912–†1975) – kerekas, mozdonyvezető

Felesége: **VÁRTERÉSZ ILONA**

Gyermekeik:

(2.g.1) **Zoltán** (*1939)

(2.g.2) **József** (*1942)

(2.g.3) **Imre** (*1944)

(2.g.4) **Attila** (*1948)

(2.h) **Vilmos** (*1916–†1981) – cipőkészítő mester Gyergyóban
Felesége: **VÁNCÓS GIZELLA** (*1916–†1985)

Nevelt gyermekük: **Mária**

Felhasznált irodalom:

Ázbé Mihály, Originea si istoria familiei Azbe, Editura Media image Tg.-Mures, 2014.

Adatközlő: *Ázbé Mihály*

Ázbé Gergely

Ázbé Mihályné, szül. Cordea Maria és Ázbé Mihály

ONUCSÁN CSALÁD

Szamosújvárról származó család.

ONUCSÁN MIKLÓS (*1890 körül–†Szamosújvár, 1921) Budapesten jogot tanul, szamosújvári bírói munkakört tölt be.

Felesége: KUN ANNA (*1892–†1970 Szamosújvár) – bábasszony

Gyermekeik:

(1) **Miklós** (*Púj, Hunyad megye, 1918–†Szamosújvár, 2006)

Tanulmányai befejezése után Kolozsváron, Bukarestben dolgozik. 1939-1940 katonai idejét tölti. A II. Világháború befejezése után különböző munkaköri beosztásban más-más vállalatoknál dolgozik. Élete utolsó szakaszát Marosvásárhelyen lánya családjával tölti.

Felesége: KRISTÓF IRÉN (*Újlapád, Kolozs megye, 1925–†Szamosújvár)

Gyermekeik:

(1.a) **Miklós** (*Szamosújvár, 1952) – képzőművész, Nagyváradon él

(1.b) **Attila** (*Szamosújvár, 1954) – út és hídépítő mérnök

(1.c) **Katalin** (*Szamosújvár, 1956)

Férje: SZÁSZ FERENC

1981-ben Marosvásárhely mellett, Udvarfalván telepednek le.

(2) **Anna** – postai távírdász Désen.

Adatközlő: Szász Katalin

Onucsán Miklós
bíró

Onucsán Miklós,
Szász Katalin,
gyermekai Ferenc
és Katalin,
unokái Bence,
Balázs, Tímea

Onucsán Miklós
képzőművész

MERZA CSALÁD

A család eredeti neve megváltozott változása, 1668 évi erdélyi betelepítés idején került Erdélybe.

Gyergyószentmiklósi

MERZA KRISTÓF (*Szamosújvár, 1826–†Gyergyó, 1904) – kereskedő

1850 körül kerül Gyergyóba testvére, örmény szertartású címzetes főesperes Merza Antal (*1814–1878) unszolására.

Felesége: SIMAI ANNA (*Szamosújvár, 1835–Gyergyó, 1878)

Házasságkötés: 1854

Gyermekeik:

(1) **Katalin** (*1854–†?)

(2) **Kristóf** (*1856–†1934)

(3) **Gergely** (*1858–†1861)

(4) **Vilmos** (*Gyergyó, 1868–†Gyergyó, 1921) – kereskedő, divatárú-méterárú kereskedése volt.

Felesége: /SEKULA/ JAKOBI GIZELLA (*Maroshévíz, 1875–†Gyergyó, 1934)

Apa neve: /Jakobi/ Szekula Gergely

(*1837–†1891) – kereskedő

Maroshévíz telepedik, vegyeskereskedést tart, fakitermeléssel foglalkozik.

Anyja neve: Fejér Róza (*1851–†1881)

Házasságkötés: 1868

Testvérei:

Mária (*1871–†1905),

Férje: URMÁNCZI ISTVÁN (*1851–†1900)

Gergely (*1873–†?)

Házasságkötés: 1895

Gyermeik:

(4.a) **László** (*1895–†1930) – banki alkalmazott Marosvásárhelyen (1920–1930)

(4.b) **Margit** (*1899–†1916)

(4.c) **Pál** (*1903–†1906)

(4.d) **Klára** (*Gyergyó, 1908–†Középajta, 1973)

Férje: BUDAI DOMOKOS (*Középajta, 1893–†Középajta, 1938) – építészmérnök 1914-ben kadét az útászoknál, orosz hadifogoly, nyolc évet tölt Irkutskban hadifogságban, 1922-ben engedik szabadon. Krajova városi főépítésze haláláig.

Második házasságkötés: 1936

Gyermekek:

(4.d.1) **Pál** (*Krajova, 1937)

Férje halála után Merza Klára fiával, Pállal, hazaköltözik Gyergyóba, a Márton Áron utca 20 szám alatti házban laknak. A II. Világháború kitörése után Budapestre menekülnek.

Gyergyói házukba hol a német, hol meg az orosz hadiszállítás rendezkedik be, végül felgyújtják, a tető leég, a ház lakhatatlan állapotba kerül. Menekülésből hazatérő családot az Urmánczi rokonság fogadja be Hévízen, de az 1949-es államosítással ismét az utcára kerülnek. Középajtai rokonsághoz költöznek, az édesanya 20 évig dolgozik tisztviselőként Nagyajtán. A fia, Merza Pál Brassóban végzi tanulmányait, kohászati-bányaipari főiskolát végez, Brassóban dolgozik, ott alapít családot.

Lánya, Merza Klára Vásárhelyen él, ezért az unoka – Matyi – születése után (2011) Merza Pál és felesége napjainkban is Vásárhely-Brassó között ingázva, kétféle életet él.

(5) **Anna** (*1862–†?)

A családnévről, betelepedésről ld. Dr. Száva Tibor Sándor, *Gyergyói és Szépvízi magyarörmények nyomában*, Csíkszereda, 2008.

Adatközlő: Budai Merza Pál

Merza Vilmos

Merza Vilmos
és felesége szül. Jakobi Gizella

Merza Klára

NITS – KOVRIG – SZENKOVITS CSALÁD

Krasznáról és Szamosújvárról származik az örmény-katolikus Nits család.

NITSCH (JÁNOS) JOHANN

Felesége: KLEIN KATHARINA

Gyermekeik:

(1) Dániel (*1839–†?) - földbirtokos

Felesége: BETEGH JULIANNA

(*1847–†?)

Gyermekeik:

(1.a) János (*Szamosújvár, 1870–†Szamosújvár, 1943) – gyógyszerész

Felesége: BÁNYAI SZERÉNA
(*Szamosújvár, 1876–†1947)

Apa neve: Bányai Gyula, anya neve: Bárány Mária

Házasságkötés: 1874.

Testvére: Károly

Házasságkötés: 1900 körül.

Nits János gyógyszerész oklevelet a Kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen szerez (1891), Kolozsváron

Székely Mózes gyógyszertárában dolgozik. 1900-tól Szamosújváron Placsintár Dávid Szentkereszt gyógyszertárában kezelő, majd bérlő. 1910-ben megveszi a gyógyszertárat, ennek tulajdonosa marad 1943-ban bekövetkező haláláig (a gyógyszertár fia, Nits Gyula veszi át).

Szaktanácsai a Gyógyszerész Hetilap majd a kolozsvári Revista Farmaciei hasábjain jelennek meg. A gyógyszerészképzés oktató professzora (1902) Kolozsváron.

Szentháromság gyógyszertár: Szamosújvár központjában, 18. sz. alatti polgári ház – az un. Placsintár ház – földszinti részén volt. Alapítási éve 1788-ra tehető. Szamosújvári Karácsonyi Gratian örmény kereskedő kizárólagos alapítás és birtoklási jogot vásárol az akkori városi Tanácstól, és 1788-ban képesített gyógyszerésszel

működtetve megnyitotta a Szentkereszt gyógyszertárat. Halála után özvegye, szül. Lászlóffy Katalin örökölte, majd eladta a Placsintár családnak. Placsintár Dávid örmény kereskedő fia, Placsintár Gratian gyógyszerész-mester oklevelet nyert (1819) Bécsben –, és testvére, Placsintár Dávid (1826–1901) ugyancsak gyógyszerészt Pesten avatták gyógyszerészmesterré, 1872-ben Szamosújvár polgármesterevé választották. Szamosújvár polgármestere volt 1901-ig.

Gyermekeik:

(1.a.1) Margit (*1902–†?)

(1.a.2) Julia (*1904–†1993) – gyógyszerész,

(1.a.3) Gyula (*Szamosújvár, 1906–†Szamosújvár, 1979) – gyógyszerész, gondnok és orgonista a szamosújvári örmény székesegyháznál

Felesége: MEDGYESI ALICE

(*Budapest, 1914–†Szamosújvár, 2004 körül)

Apa neve: Medgyesi József (*Kolozsvár, 1879–†Kolozsvár, 1948) – kereskedő

Anya neve: Szenkovits Ida (*Bécs, 1892–†Bécs, 1925)

Házasságkötés: 1937, Kolozsvár. Letelepednek Szamosújváron.

A kolozsvári református gimnáziumban tett érettségi vizsga (1924) után Nits Gyula gyakornok apja gyógyszertárában, Kolozsváron. I. Ferdinand Király Egyetemen gyógyszerész oklevelet szerez (1924), Szamosújváron apja gyógyszertárában dolgozik. Katonai szolgálata befejeztével Bécsben Alte Salvator gyógyszertárban gyarapítja szakmai képzettségét. Hazatérése után 1944 átveszi apjától és vezeti

a Szentháromság gyógyszertárat, egészen az államosításig (1949). Ezután egy dési gyógyszer lerakat alkalmazottja 1951-ig, Szamosújváron a 19. sz. gyógyszertár (volt Szentháromság gyógyszertár) ki-nevezett vezetője nyugdíjazásáig (1970-ig).

Gyermekeik:

(1.a.3.1) Márta Júlia (*Szamosújvár, 1938)

Férje: KOVRIG KRISTÓF

Házasságkötés: 1956, Szamosújvár

(1.a.3.2) Péter (*Szamosújvár, 1939–†Kolozsvár, 2013)

(1.a.3.3) János (*Szamosújvár, 1942–†Szatmár)

(1.a.3.4) József (*Szamosújvár, 1946–†Regensburg)

Nits Gyula és felesége szül. Medgyesi Aliz szamosújvári gyógyszerészek a II. világháború alatt zsidókat bújtattak – ezért Izrael állam bukaresti nagykövetsége részéről posztumusz kitüntetésben részesültek. A "Világ Igazai" diplomát és érmet fiúk, Nits János vette át 2003. május 27-én Szatmárnémetiben.

(1.a.4) Nóra (*1911–†?)

(1.a.5) Károly (*1916–†?)

(1.b) Ödön

(2) Dávid (*1839–†?)

(3) Márton (*1838–†?)

(4) Jakab (*1844–†?)

Szamosújvári származású

KOVRIG ANTAL (*Szamosújvár, 1893–†Kolozsvár) - hentes, mészáros

Felesége: KOVRIG VERONIKA (*Budatelke, 1898–†Kolozsvár)

Gyermekeik:

(1) **Lajos**

(2) **Gergely**

(3) **János**

(4) **Julianna**

(5) **Kristóf** (*Budatelke, 1932) – könyvelő

Felesége: NITS MÁRTA JÚLIA

(*Szamosújvár, 1938)

Házasságkötés: 1956, Szamosújvár

Gyermekeik:

(5.a) **Katalin** (*Szamosújvár, 1957)

– Szamosújváron él

(5.b) **Éva** (*Szamosújvár, 1959) –

Marosvásárhelyen él

(5.c) **Annamária** (*Szamosújvár, 1960) – Szamosújváron él

Erzsébetvárosi származású

SZENKOVICS MÁRTON (*Erzsébetváros, 1782–†?)

Felesége: PATRUBÁN MÁRIA (*1790–†?)

Házasságkötés: 1812

Gyermekeik:

(1) **Ladislau** (*Erzsébetváros, 1814–†?)

Felesége: SZENKOVICS CATERINA (*Erzsébetváros, 1816–†1854)

Apa neve: Szenkovics Emanuel (*Erzsébetváros, 1768–†?)

Anyja neve: Dániel Erzsébet (*Erzsébetváros, 1795–†?)

Házasságkötés: 1812

Gyermekek:

(1.a) **Pál** (*Erzsébetváros, 1854–†Bécs, 1928)

Felesége: SZENKOVICS IDA ANNA (*Bécs, 1863–†1940 Bécs)

Apa neve: Szenkovics Kajetán (*Szamosújvár, 1831–†Bécs)

Anyja neve: Leopoldine Kramsall (*Bécs, 1841–†Bécs, 1912)

Gyermekeik:

(1.a.1) **Ida** (*Bécs, 1892–†Bécs, 1925)

Férje: MEDGYESI JÓZSEF (*Kolozsvár, 1879–†Kolozsvár, 1948) – kereskedő

Házasságkötés: 1912

Gyermekeik:

(1.a.1.1) **Alice** (*Budapest, 1914–†Szamosújvár, 2004 körül)

Férje: Nits Gyula

Házasságkötés: 1937, Kolozsvár

(1.a.1.2) **Ilona**

(1.a.2) **Pál**

Felhasznált irodalom:

Hanusz Gyula, *Gyógyszertészképzés kezdetei Kolozsvárt*.

dr. Izsák Sámuel – Sztranczki Mihály, EÖGYKE Füzetek XIV évf., 165. szám.

Péter H. Mária, *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2002, 424 – 512.

Dr. Orient Gyula, *Erdély gyógyszerész polgármesterei*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Orvostudományi Szakosztály Közleménye.

Adatközlő: Kántor Kovrig Éva

Megújul a szépvízi Örmény Katolikus Templom

Sikeresen pályázott Hargita Megye Tanácsa egyháztámogatási programján a szépvízi Örmény Katolikus Plébánia. A támogatási szerződést október 30-án, kedden írta alá *Borboly Csaba*, Hargita Megye Tanácsának elnöke és *Gábor Zoltán* plébános a csíkszeredai megyeházán.

A 45 ezer lejes támogatásból a templom új esővíz csatorna rendszert kap, valamint újra vakolják és meszelik a teljes épületet. A szerződés aláírásán jelen volt *Incze Sándor* kántor is, akivel átbeszélték

és értékelték a pápai audienciát, amelyre a hónap elején került sor.

Ebből az alkalomból a megyei tanács elnöke egy képpel is megajándékozta *Gábor Zoltán* plébánost, amelyen közösen szerepel a pápával. A jelenlévők ugyanakkor, a jövőre való tekintettel egy még szélesebb körű, akár székvízi szintű látogatás lehetőségéről is tárgyaltak Vatikánban. (sajtóközlemény)

(Forrás: *Erdély ma*, 2018. okt. 30.)

Kossuth utca és Kossuth kávéház, Fogolyán Endre és Kozma L. üzletei, 1908

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje. A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) 1%-át erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

A Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1%-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

22 éve működő egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás örökségünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon kulturális egyesületünkre, ezáltal önmagára is! Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsuk, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kulturáját, örmény katolikus hitéletét megőrizzük, átadjuk gyermekeinknek és unokáinknak, az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tenni szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma: 18085590-1-41

A kedvezményezett neve: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik 1%-kal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma: 0011, és részegyháza a történelmi örménység örmény szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk!

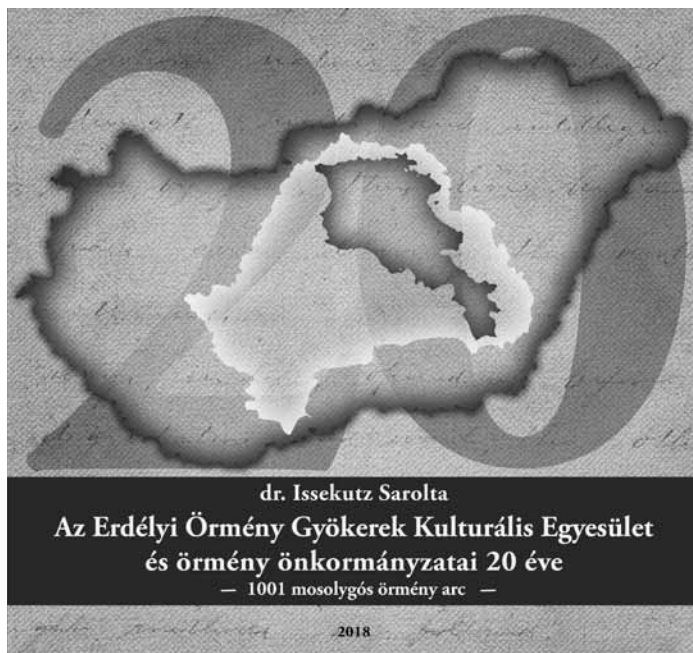
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

(Cikk a 17. oldalon)

TARTALOM

Kerubénekek – <i>dr. Sasvári László</i>	1
Szent Karácsony ünnepén – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	2
Dr. Sasvári László – Laudáció – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	5
Heim Pál – Laudáció – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	6
Az EÖGYKE 2018. évi beszámolója – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	7
Ádvent kövei – <i>Alexa Károly</i>	10
Tisztelt Hölgyeim és Uraim! – <i>Dr. Benedek Katalin</i>	12
Új időszámítás jön a kutatásban (részletek)	16
Hegyvidékiek gálaműsora – <i>Hegedüs Annamária</i>	17
Opera született Szolozsenyicin Iván Gyenyiszovics egy napja című kisregényéből	18
Látogatható és használható a plébániák régi gyűjteményéből álló könyvtár – <i>Körmény Kamilla</i>	19
A lokális emlékezet vallásantropológiai vizsgálata a tordai örmény családban – <i>György Ferenc</i>	21
Programajánló – Meghívók	30
Vákár Tibor – <i>Szenttamásy Katalin</i>	31
Magyar és nem magyar kisebbségek Romániában (részletek) – <i>Székely Kriszta</i>	33
Gyergyószentmiklós díszpolgára lett dr. Garda Dezső	34
Tájékoztatás	35
Támogatóink	36
Minden a csapággal kezdődött	37
A Balti-tengertől a Fekete-tengerig: örmények a kulturális, gazdasági és politikai folyamatokban címmel tartottak nemzetközi tudományos konferenciát Jerevánban	38
A magyarörmény közösség további rendezvényei	40
Vers (<i>Dr. Szám László</i> : Mátyásváró ének)	43
„Élő emlékezet” – Örmény származású családok Marosvásárhelyen – 13. rész:	44
Mánya (Manug) család	
Ázbé(j) család	46
Onucsán család	48
Merza család	49
Nits – Kovrig – Szenkovits család	50
Megújul a szépvízi Örmény Katolikus Templom	53
1%	54

Megjelent az emlékalbum, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél kapható.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 70. **Tel./Fax:** 06(1) 201-1011

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

Emberi Erőforrások Minisztériuma,

Zuglói Örmény Önkormányzat, Fővárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017

Felelős főszerkesztő és kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: (1) 201-1011

Lapzárta: minden páratlan hónap első hétfőjén!

Tördelés: Bauer Csilla

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.